

મુબરક રીત મુજબ.

વર્તમાનકર દેવર નવાન નીચેના કમ્પોઝિંગ નેવાર કરેલી

ખીજ ચોપડીના અર્થ.

(કવિતાની સમજૂતી, પાઠના સવાલ તથા સાર;
ભુગણ; અધરા શબ્દો; એવાકારો; દિલ)

અવતાર-એસ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

અવતારનું દેકાણું-શાહપોર-મુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા-C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું દેકાણું-શાહપોર-મુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૧૭ ના ૨૫ મા આકટ

મુદ્રાન કરાવ્યું છે.

આવતાર-નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

આવવાનું દેકાણું-શંકર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ મહાતાપુત્રપર-મુરત

કિમત ચાર આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રાચીન
અભિયાન
ગુજરાતી કોપીઅર્થ-સંગ્રહ
૭૬૪૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૬૪૩

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ અન્ન ધોષાળના રત્ન

વિષય મહાપુર: ૮૪૩:૬-૧:૨૧૫

ખીજ ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

મેજ=ટેબલ

સુધાર=લાકડાનું કામ

કરનાર

કડીઓ=છો ઈંટનું કામ

કરનાર

મધમધવું=ખુશખોથી

બહેક બહેક થઇ રહેવું

પવન=વાનું વાવું

વાસ=સુગંધ; પીમળ

તળાવ=જેની ચારે

સાર—દરરોજ ધશ્વરની ભક્તિ કરવી.

પાઠ ૨ જો.

કવિતાના અર્થ.

વર્ણન=લોકીકત

ગવેયા=ગાયન કરનાર

મધુર=મીઠું

પંખેર=પક્ષી

અમર=અમરો

મુદ્દાં=મુસલમાનનો

નીમાજ; હોરાઓના

ધર્મગુરુ

તૂલ=અનાજ

અધકાર=અધારૂં

બાળુ જમીન અને

વચમાં પાણી હોય તે

પહાડ=મોટા ડુંગર

પાધર=ખુદ્દસી જગા

ધર્મશાળા=મુસાદરોને

વગર ભાડાની ઉતર-

વાની જગા.

વટેમાર્ગ=મુસાદર

ઓસરી=ઓટલી

સુરજ=રવિ

અજવાળું=સુરજ દીવા

મુજ=મારા

પંખી=પાંખવાળા જનન-

વર; પક્ષી

વન=જંગલ

વહાણું વાયું=સવાર થઇ

વીતી ગઇ=પુરી થઇ

પૂર્વે=પૂર્વ દિશામાં

અગઝાટ=પ્રકાશ; તેજ

ભાતભાતના=તરેહવાર

દીસે=જણાય; દેખાય

પાન=પાંદડાં; પાંતરાં

કુકડા=મરધા

વગેરેનો પ્રકાશ

ધોર=ખીક લાગે એવું

અગઝે=પ્રકાશે

ઉજાસ=જાંખું અજવાળું

સરખાં=ખનાબ્યાં

કળાતું=સમજાતું

પાડ=ઉપકાર; આભાર

યાદ=ફેમ; સરત

ઉપકાર=પાડ; આભાર

ભક્તિ=ભજન

મેના=એક જનનું

સુંદર પક્ષી

કુટડા=રૂપાળા; શોભિતા

તેજ=પ્રકાશ

શીકું=જાંખું

ભડી ગયું=જતું રહ્યું

કાળું=જાંખું; શીકું

મોઢું કાળું થયું=દેખા-

તા બંધ થયા એટલે

સંતાઇ ગયા.

ખુણાખાંચા=ગલીકુંચી;

કુપી જગા

૨.] ખીજ ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨. પાંચ આના.

ખોળે=શોધે
 ભક્તજનો=ભગતો
 ધ્યાનધરે=આખો મીચી
 પરમેશ્વરને જુએ
 ગાન=ગામન
 દાતા=દાખી; ઉદાર
 દીયે=આપે
 રહું=સાર; ધણું
 ખાંગ=ખૂમ પાડીને નિ-
 માજ પઢવી તે; નિ-
 માજ પઢવાને માટે
 ખૂમ પાડવી તે;
 તણો=નો
 ઉદય થયો=ઉગ્યો
 કમળ=કમળનું ફૂલ
 પત્ર=પાંખડી
 ખોલે=ઉઘડે; ખીલે
 ઉમંગી=હોસિલા
 ધાય=દોડે; જોડે
 ઢોર=ચોપગાં જાનવર;
 પશુ
 ચારો=ખાવાનું
 વેલી=વેલા
 ધીમે ખીલે=ધીરે ધીરે

ફૂટે
 નહિ જૂલ=વગર ચૂકે
 તાજાં=તરતનાં ખીલેલાં
 ટોળે=ટોળાખંધ
 વીરા=ભાઈ
 મગન=ખુશી
 જૂં=નું
 ખ્યાન=ચિત્ત; મન
 પાઠ ૩ જો.
 વરસ=ચાર મહીના
 ઋતુ=મોસમ; રત
 મહીનો=ત્રીસ દિવસ
 કારતક=હિંદુ વરસનો
 પહેલો મહીનો
 તહેવાર=આનંદનો દિવસ
 દાદાજી=આપના આપ
 અથવા માના આપ
 શિઆળો=ટાઢની મોસમ
 ઉડાડે છે=અગાવે છે.
 ઉતરાણુ=સંક્રાંત; સુરજ-
 નું ઉત્તર તરફ જવું તે
 રત=ઋતુ; મોસમ
 જડા=ધટ કુમાસના
 ગરમ=ફુંદાળા
 હોળી=હામણુ સૂદ પુનેમ

સૂદ=અજવાળીઉં; મહી
 નાનું પહેલું પખવાડીઉં
 વદ=અધારીઉં; મહીનાનું
 ખીજું પખવાડીઉં.
 પખવાડીઉં=પંદર દિવસ
 અમાસ=હિંદુ મહીનાનો
 છેલ્લો દિવસ જે દિ-
 વસે ચંદ્ર ખીલકુલ
 જાગે નથી તે દિવસ
 તિથિ=દહાડો; દિવસ
 વચ્ચ=લુગડાં
 ઝીણું=પાતળા કુમાસના
 પંખા=વીંજણા
 ચોમાસું=વરસાદની ઋતુ
 ખજેવ=રક્ષા ખાંધવાનો
 દિવસ; શ્રાવણુ સૂદ
 ૧૫; જનોઘ પહેર-
 વાનો દિવસ
 દશેરા=રક્ષા હોડવાનો
 દિવસ, આસો સૂદ ૧૦
 દિવાળી=હિંદુ વરસના
 છેલ્લા મહીનાનો છે-
 લ્લો દિવસ; આસો
 વદ અમાસ
 પવન=તહેવાર.

બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે આના. [૩

સવાલ—વરસની ઋતુ કેટલી ને તે કદ કદ? દરેક ઋતુ કેટલા મહીનાની અને તે મહીના કયા કયા? વરસના મહીના કેટલા? મહીનાના દિવસ કેટલા? પખવાડીયાં કેટલાં? અને તે કયા કયા? પખવાડીઆના દિવસ કેટલા? મહીનામાં પુનેમ અને અમાસ કેટલી આવે? મહીનામાં બીજી તિથિઓ કદ કદ આવે અને કેટલી વાર આવે? શિઆળો, ઉનાળો અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે? દરેક ઋતુમાં કયા કયા તહેવાર આવે છે અને તે કદ તિથિએ આવે છે?

પાઠ ૪ થો.

મેળો=ધણાં માણસો
અને ગાડી ઘોડા વ-
ગેરેની હહ

ગોકળઆઠમ=શ્રાવણ
વહ આઠમ; જન્મા-
ટમી.

કકડતાં=અઘીવાળાં
ભાષબધ=દોસ્તદાર
હહ=ગીરદી; બીડ
વખુટા=જુદા

ફકાન=માલ વેચવાનું
ઠેકાણું.

કંસારા=તાંબા પિત્તળ
નાં વાસણ અનાવના-
રા અથવા વેચનારા

તાંબુ=લાલ રંગની ધાતુ
પિત્તળ=તાંબુ અને જ-
સતની મેળવણીથી
બનેલી પીળા રંગની
ધાતુ

સુખડીઆ=મિઠાઈ અ-
નાવનાર
હાટ=ફકાન

કોપરાપાક=કોપરાનો
અનાવેલો પાક.

મિઠાઈ=ખરશી; પેંડા
વગેરે

ખડકેલી=ગોઠવેલી.

ખરાદી=સિંધાડા ઉપર
ધાટ ઉતારનારા

સામાન=ચીજો; વસ્તુઓ

પક્કગ=હત્રીવાળો કાચ
પારણું=હીંડાળા જેવું
ઘોડીકં.

કાચ=એ બાબતુએ તકી-
આવાળો પક્કગ
કાપડીઆ=કાપડ વેચ-
નાર.

સુતરાઉ=સુતરનું અના-
વેલું.

ગિનતું=ઘેટાના વાળતું
રેશમી=રેશમનું અના-
વેલું

શશુ=એક જાતનો છોડ.
એની છાલનાં દોરડાં
તથા કપડાં અને છે.

૪] સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂ. શિ. જે આના.

સરૈયા=અત્તર, ગુલાબ-
જળ, ધુપેલ વગેરે
વેચનાર

બહેકબહેક=મધમધ
લીસો મેવો=તાજાં પા-

કાં ફળ
દ્રાક્ષ=દરાખ
ચોગાન=ખુલ્લું મેદાન
મદારી=ખેલ કરનાર
ખેલ=રમત

સિપાઇ=ચોકીદાર

સવારો=ઘોડે બેસી ફર-
નાર સિપાઇ

કુદડી=ચક્રર

સવાલ—ગોકળઆઠમના મેળામાં શું શું જોયું ?

પાઠ પ મો.

નઠારી=ખરાબ

સોબત=સંગત

પટેલ=ગામનો કિપરી

વાડી=ફૂલ ફળનાં ઝાડ

છોડવાળી જગા

મજા=ગમત

શેખી=પતરાળ

પારકાં=પરાયાં; બીજાં

માને=કબુલ કરે

આખરે=અંતે; છેલ્લે

ઝાંપો=કાંટાનો દરવાજો

આથ્રે=દૂર

ખાસાં=સારાં; મજાનાં

નિશાન=એધાણુ

તાકીને=ધારાને

લૂમ=કુમખો

તૂટી પડે=નીચે પડે

ઘાટ=ઈલાજ; ઉપાય

રાસ=દોરડું

દગલેદગલા=ધણાજ

દોસ્ત=ભાઈબંધ

ફક્કડ=સારા

પછવાડે=પાછળથી

રખેવાળ=સાચવનાર

સજ્જડ=જોરથી

ઝપાટો=સપાટો

થડ=ઝાડનો વચ્ચો

ગોળ બાગ

અથડાયું=અફળાયું

ચકરી=તમ્બર

છુંદાઇ=કચડાઇ

લોહીલોહાણુ=લોહીથી

ખરડાએલું

વાડીવાળો=વાડીનો

માલિક,

લપડાકો=તમાચા

જીવ લખતે નાઠો=ખૂબ

દોડ્યો

ફરીને=પાછળ

ઢોલો=થપ્પડો

ફળ=ફાયદો; લાભ

કવિતાના અર્થ.

અસર=લાગણી

સંગ=સોબત; સંગત

રંગ=અસર; પાસ

પ્રેમ=પ્યાર

ઠામ=ઠેકાણું

ઠરશે=ઉભો રહેશે

ખુરો=નકારો; ખરાબ

મે'તા=મહેતાજી

ભાગ્યશાળી=નસીબદાર

વિધા=ઇલમ; બહુતર;

ફૂનર.

ત્રીજી ચોપડીનો “ડિક્શનરી શિક્ષક” એ આના. [૫

સાર—નઠારી સોખતથી તેની નઠારી અસર આપણાપર થાય છે માટે નઠારા માણસની સોખત કરવી નહિ પણ સારા માણસની કરવી.

પાઠ ૬ ફો.	પોળ=મોટી ખડકી	લાત=પાછલો પગ મા-
રખડેલ=રખડતો	અટકયાળાં=અડપલાં;	રવો તે.
ખાતાં પીતાં હતાં=પૈસે	કોઠને ખોટું લાગે	ઉતરી ગયો=સાંધામાંથી
ટકે સુખી હતાં	એવું કર્યા કરવું તે	ખસી ગયો
વયે=ઉંમરે	લડાઈ=વઢવાડ	બેંકડો તાણતો હતો=
પાર રહ્યો નહિ=ધણો	છલાળ=ઉપાય	મોટે સાદે રાગ કાઢી
જ થયો	વંડી જશે=ખગડી જશે	રડતો હતો.
વધાઈ=વધામણી; ખૂશ	સીધું ચાલવું=તોફાન	હાડવૈદ=ઉતરેલું હાડકું
ખખર	મસ્તી ન કરવી.	ખરાખર બેસાડનાર વૈદ
ઝોવારણાં=દુખડાં	બહાને=નામે	લેપ=ખરડ
ફાઈ પગલું=ફાઈના	ચાટું=જ્યાં ચાર રસ્તા	ઝોસડ વેસડ=દવા ને
તરફથી જે પગલું ખાં-	બેગા થતા હોય	તેના ઉપાય
ધવામાં આવે છે તે	તેવો ખખર.	વલે=દશા; લુંડા હાલ
બેટ=છનામ	રઝળતો=રખડતો	ખો=આદત; ટેવ.
લાડીલો=લાડમાં ઉછ-	ટોળું=જથો.	શિખામણ=ફાયદાની
રેલો; લાડકવાયો.	મસ્તી=તોફાન	વાત; બોધ.
કુટેવ=નઠારી આદત;	લાતાલાતી=લાતખાળ	સુધરી ગયો=કુટેવ છોડી
ખરાખ ટેવ.		દીધી

સાર—નિશાળનું નામ દધ રસ્તામાં રઝળવું નહિ, અને નઠારાની સોખત કરવી નહિ.

પાઠ ૭ એ.	પ્રમાણ ચાલનાર; જીદી	જવારો=ખરીના ખચ્ચાં
જાડી=પેલાની મરજી	વાછરડાં=ગાયનાં ખચ્ચાં	પાડાં=બેસવાં ખચ્ચાં

૬] બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ લા. રજો. પાંચ આના.

ગાડરાં=ઘેટાનાં બચ્ચાં
ચારો=ધાસ
નીરતો=નાખતો
ખાંધે=ખભે.

ખેતર=અનાજ પાકે તે જગ્યા.

ઝોક=બકરાં ઘેટાં રાખવાનો વાડો.

છાંચે=શીંગે; છાંચડે

વાંસળી=વાંસની બનાવેલી વગાડવાની નળી

પાવો=પીસવો; નિસોટી

દૂંદૂં=ગરમી

જતન=રક્ષણ; સંભાળ

રખારી=ઢોર ચરાવનાર

ઊંચી ગાંધ=ઊંડી ગાંધ;

દૂધ દેતી બંધ થઇ

ભળવતો=સાચવતો

વિઆય=જણે

ધણી=માલિક

માચવણુ=સંભાળ

તકરાર=વઢવાડ; રકઝક

શિકારી=શિકાર કરનાર

અળણ્યુ=ઓળખાણ

વગરતું

મોજ=મજા; આનંદ

અમાગીઉં=કમનસીબ

પાઠ ૮ મો.

ગોધતો=પૂરી મુકતો

ચેન=સેખ; મજા

બંધીખાનું=કુદખાનું.

ચાંદની=ચંદ્રનું અજવાળું

ખેલવું=રમવું

ઠરેલ=કાઢી

નાદાન=સમજણ વગરનું

સંભાળ=ખરદાસ

સપડાઇ પડશે=હેરાન

થશે; પકડાશે.

જક=જીદ; હઠ

ભાગ=દાવ; તક

સટકી ગયું=છાનું માનું

નાસી ગયું.

ઠેકવા=કુદકા મારવા

પાદર=ગામના ઝાંપા બહારની જગ્યા

વગડો=જંગલ

કોતર=ગુફા; બખોલ

તરાપ=કુદકો; ફાળ.

ખોડ=ગુફા; બખોલ

કમોતે=વગર મોતે

સારી શિખામણ આપે

સાર—માખાપ મહેતાજી વગેરે કાંઈ સારી શિખામણ આપે તે મુજબ ચાલવું; હઠ કરવી નહિ,

પાઠ ૯ મો.

રિસાળ=રિસાઈ બચ

તેવો

સહેજ સહેજમાં=જરા

જરા વારમાં

રીસ=ગુસ્સો; મિજાજ

છેડો=પાર.

ભાગ્યે=કદાચ

આડોશી પાડોશી=આસ-પાસના ધરના રહેનાર

ટેવ=આહત

બાઇબાંડુ=સગાંવદાલાં

જમણુ=જમવાનું

ચીસ=ખીકથી ખૂમ

પાડવી તે.

ટેવ=આહત

બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે આના. [૭

નકામો=અમથો.

ઢાંઢ=ફેલ.

વેદના=દુઃખ

મુદલ=આલકુલ; જરાપણ

પસ્તાયો=દીલગીર થયો

નડે છે=હેરાન કરે છે

સાર—જરા જરા વારમાં રિસાઈ જવું નહિ.

પાઠ ૧૦ મો.

કવિતાના અર્થ.

જળ=કરોળીઆતું પડ;

જળું; ફાંદો.

ફરીને ફરીને=વારંવાર

વિષે=આખત

વણુ=વગર

તૂટેલે=તૂટી ગએલે

તાંતણે=તારે

મહેનત શરૂ કરી=મહે-

નત કરવા માંડી.

માટ=માટે

ફાળ્યો=પાર પડ્યો

ધાટ=ઉપાય; રીત

બીડ્યો=હોંસથી મંડ્યો

રહ્યો.

ધીરજ=સમુરી

નીરધાર=નક્કી

ખંત=ચેતક; કાળજી

યતન=મહેનત

ચગદાઈ=ધુંદાઈ; દબાઈ

તળે=નીચે

મોત=મરણ

તજી=છોડી

અનંત=ધણોજ

લાભ=ફાયદો.

પામે=મેળવે

પાઠ ૧૧ મો.

ચકભિલ્લુ=એક જાતની

રમત છે.

કચ્છ=કાછડો

ગઢ=કિલ્લો

સામી=સોખતી

ભિલ્લુ=સાથી

વડો=મોટો

સરદાર=ઉપરી

ધૂમી રહ્યો=આમથી તેમ

ફરી રહ્યો

દાવ=લાગ

પેંતરા=ડગલાં; પગલાં

નજર ફેંકી=જોઈ

પૂર જોસથી=ધણી

જોરથી

ભૂલથાપ=ભુલાવો.

શાખાશ=ધન્ય

દાવ=રમતનો વારો

સાર—શરીરની સાથે મન કેળવાય એવી રમતો રમવી.

પાઠ ૧૨ મો.

દૃઢ મનવાળો=પાકા

વિચારવાળો.

ગેડીહડા=દડો અને તેને

ફેંકવાની લાકડી

ડગલું=પગલું

રંગ જામ્યો=મજા આવી

પછી તો ધૂળ=પછી

કંઈ મજા પડવાની

નથી.

વચન=મોલ

ખાતરી=ખરોસો

સુનું=વસ્તી વગરનું

મોં ફેરવી=મોં ચઢાવી.

પીડા=પંચાત; દુઃખ

૮] બીજી એપીસોડ "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ને આના.

મન ડગવા દીધું નહિ= કુટુંબ=વંશ; એલાદ

મરજી મુજબ કર્યું નહિ છાંછેડે=હરકત કરે

પાઠ ૧૩ મો.

પીક=વાંસો

મધમાખી=મધ બના-

ધાટ=શરીરનો આકાર

વનારી માખી

સોહામણી=શોભિતી.

ભપકદાર=રોપવાળા

કેરીને=કાણાં પાડીને

દુબવો=મન દુઃખી કરો

તુકસાન=અમાઠ

સ્વાદે=લહેજતથી

નવાઈ=અચરજ

સારે—કોઈનું બલું કરીએ તો આપણું બલું થાય, અને

કોઈનું ખુશ કરીએ તો આપણું ખુશ થાય.

પાઠ ૧૪ મો.

તોષ થયો.

મોસાળ=માના બાપનું

અંગેડી=પોંક પાડવાની

ધર.

ધુણી

આંખ ટાઢી થઈ=સં-

ઉલટભેર=હોંસથી

વાંક=ગુનો; તકસીર

સાળું=આખું

ઉતાવળ=ઝડપ

ઠેસ=ઠોકર

સારે—૧) કોઈ પણ કામ ઉતાવળથી કરવું નહિ. ૨) જેવું

આપણું સમજવું તેવું જ સામાનું સમજવું.

પાઠ ૧૫ મો.

પન્નવે=દુઃખ દે

દીંગણી=નાની પુતળી

કુટી બદામ=ખોટી બ-

તકતો=આરસો

દામ; ધણીજ નજવી

ઝૂટ=એકદમ ઝડપ મારી

કિંમત

લક લેવું તે.

સહીઅરો=ખેનપણીઓ

સરી પડયો=લપશી ગયો

કદા=એકબીજાની સાથે

બરડ=ઝટ ભાગી જાય

બોલવું કે રમવું

એવો.

નાહ તે

ધટે=ઓછી થાય

નિદે=ખોટું ખોટું બોલે

બળવંતા=જોરાવર

સદા=હમેશાં

લેશ=જરાપણ

કલેશ=કંકાસ

કાય=કોઈ

પાઠ ૧૬ મો.

રામચંદ્રજી=અયોધ્યામાં

પછાડીએ=અક્ષાળીએ

એ નામના રાજા

ખેંચતાણુ=ખેંચાખેંચી

થઈ ગયા તે. [લોકો

કાયર=હેરાન

શોક=દીલગીર

તેમને પરમેશ્વરનો

અવતાર માને છે.]

ધૃષ્ટા=મરણ.

ગભરાટ=ગભરામણુ.

છેવટે=આખરે.

ફેરવવા=બદલવા.

ફાંફાં=ખોટી મહેનત.

ગણકાર્યુ=માન્યુ.

ડસકાં=રડતાં રડતાં.

આચકા ખાવા તે.

રોણુ=રડવાનું તોફાન.

સાર=અક્ષલ

પાઠ ૧૭ મો.

વગર વિચાર્યું=વિચાર

વગરનું.

નેડું=બહુધણિઆણી

કચરો પુન્ને=કચરો

વગેરે.

પરવારી=નવરી થઇ

કથા=ધમ્મર સંબંધી

વાત.

મળતું=પેદાશ થતી.

ગુજરાન=ગુજારો.

છોકરાંછાયાં=છોકરા

છોકરી.

મેટે=પોતાને.

બીજવા=ગુરુસે થયા

ગોઠ=ખેળો.

ઝોડઝપટ=નજર.

ધંતરમંતરવાળો=પીછી

ફેરવી કે મંત્ર બણી

સાર કરનાર.

જંત્ર=માંદળીઆમાં.

ધાલવાનો મંત્રનો

કાગળ.

વાપરી યુક્તિથી કામ કરવું.

ઓધું આવતું=દીલ-

ગીર થતી.

પાપ=ખોટાં કામ.

આધાર=આશરો; બ-

રોસો.

સાર=બહુ; કલ્યાણ.

આંગણું=ખારણા આ-

ગળની જગો.

તરફતું=તરફડીઆં

મારતું.

દયા=રહેમ.

ઉછેરીને=મોડું કરીને.

જન્મ થયો=અવતર્યો

સોહિઆણું=સોહીવાણું

માંદળીઉં=તાવીજ.

ધીરા=ધીરજવાળા.

છાના=મુગા.

પ્રધાન=વજર.

દર્પણુ=આરસી.

દશરથ=રામચંદ્રજીના

ખાપ.

મહારાજ=મોટારાજ.

શ્રી=સારા; શોભાયમાન.

ગુરુસો=રીસ.

ખેડું=ગાગર ને ઘડો

કકડા=દુકડા.

બણી=તરફ; બાણુ.

ભાંગીતૂટી=સમગ્ર

નહિ તેવી.

ખેલી=ખેલ

મૂર્ખ=ખેતકુદ્

પાપી=ચંડાળ; દુષ્ટ.

અભાગણી=કમનસીબ

પુત્ર=છોકરો;

જીવ=પ્રાણ.

વળે=કામ આવે.

જનન=જીવ

૧૦] સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો બૂ. શિ યે આના.

પાઠ ૧૮ મો.

સ દેશો=ખખર.

ખોડંગતો=લંગડાતો.

દુખી=હેરાન.

મદદ=આશરો.

હુંકાણું=ગરમ

પરાળ=ભાતનું ધાસ.

છાપું=ચાલતા વખતની

ખખરનો છાપેલો

કાગળ.

છાપખાનાવાળા=છાપ-

ખાનાનો નાતિક.

ગોઠવણુ=ખંદોખરત.

ગાર્ડ=સંભાળ રાખનાર

સરનામું=ઠેકાણું.

રોશન=આગગાડી ઉભી

રાખવાનું મુકરર

ઠેકાણું.

ખડખડાટ=અવાજ.

સિસોટી=પીસવો.

ડરતો=ખીતો.

પંપાળી=હાથ ફેરવી.

ડર=ખીક.

નજીક=પાસે; સોડે.

કરાવ=કરાર; થયેલી વાત

ઝપાટાખંધ=દોડતો.

ખખરદાર=હોશિયાર;

આઠ કલાકમાં ૧૫ મિ-

નિટ બાકી=જાણ વાગે.

સાર—૧) દુઃખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. ૨) જનાવરોને કેળવવાથી તેઓ માણસ જેવું કામ કરી શકે છે.

પાઠ ૧૯ મો.

રીતસર=નિયમસર.

વારો=દાવ; વખત.

તોફાની=મસ્તીખોર.

ખસેડી=આધો કરી.

માથું મારી=હિંમત કરી ધરાયો=તરપત થયો.

કોણી=હાથને વાળવા-

નો વચસો સાધો.

દીમાણું=દીમું

છાતીવાળો=હિંમતવાન

હડસેલી=ધડકો મારી.

વેગળા=આધા; દૂર.

ખઝાડી=વળગાડી.

પેટભરી=જોષ્ટ્રએ તેટલા

સાર—૧) ગરીબ માણસને મદદ કરવી. ૨) ઇશ્વરે આપજીને

બળ આપ્યું હોય તો તે ગરીબ માણસને મદદ કરવામાં વાપરવું.

પાઠ ૨૦ મો.

ખલીફા=વારસ ચનાર

પાદશાહ=મુસલમાન

રાજા.

દરબાર=રાજકચેરી.

દેખાવડો=રૂપાળો.

સુખો=સુખેદાર, સરદાર

નીમણુક=ગોઠવણ.

હુકમ=આશા.

ખાસ=જુદો; ખાનગી

શાહબંદો=પાદશાહનો

દીકરો.

શાહબંદી=પાદશાહની

દીકરી.

ચીતરામણુ=ચિત્ર.

ત્રીજી ચોપડીનો “ડિક્શનરી શિક્ષક” જે આના. [૧૧

તહેનાતમાં=ખીજમતમાં	ઓળખાવ્યું તે લીધે	દીલ=મન
હજુરમાં	મરજીમાં આવે તેમ	દીલગીરી=નાખુશી
છોકરવાદી=નાદાની	ખોલનાર.	ઓઢો=હુકમત
કારણુ=સમજ; મતલબ	અરજ=વિનંતી	નીમ્યો=નીમણુક કરી
નામદાર=પ્રખ્યાત; ના-	ફરજીદો=મર્યાદા; છોકરાં	કઠણુદેયાનો=દયા વગ-
મીચો	લાડ=વહાલ	રતો
ફરમાવશો=હુકમ કરશે	અક્ષા=ખુદા; પરમેશ્વર	રદ કરવું=ફેરવી નાખવું
સમજુતી=સમજણ	ગુનો=વાંક; તકસીર	આરખ=અરખસ્તાનનો
મોંએ ચઢેલો=વધારે	માફ=ક્ષમા	રહેવાસી

સાર—માણસની રીતભાત ઉપરથી તેના ગુણની પરીક્ષા થાય છે.

પાઠ ૨૧ મો.	આસપાસ=આગુખાગુ	ખાનાઈ જનાવર
આંધળો=જેને જે આંખે	કાઢલાં=ફાડી ખાનારાં	ખોંખારો=અવાજ
દેખાય નહિ તે	જનવર	આડે=અવળે
લંગડો=લુલો	વાધ=ફાડી ખાનાઈ ચટા-	દુવાં=આશિષ; આશી-
ઢેકાઢળીઆ=ખાડા ઢેકરા	પટાવાળું જનવર	વાંદ
માળા=પક્ષીનાં ઘર	વર=કુતરા જેવું ફાડી	ધોરી=મોટો; સરિયામ

સાર—એક ખીજને મદદ કરવી.

પાઠ ૨૨ મો.	નદી=મીઠા પાણીનો રેલો	કુદકો=છલંગ; ફલંગ
પડછાયો=ઝોળો	પર્વત અથવા સરો-	પૂલ=નદીપરથી જવાને
બાગોળ=દરવાજો; દર-	વરમાંથી નીકળી ઠ	આંધેલો રતો.
વાજ પાસેનો બગર	ળતી જગામાં થઈ	થાક=વિસામો; આરામ
ભાગ=હિસ્સો	ખીજ નદી કે સમુ-	અંદેખો=ખીજનું સાઈ
પાર=કિનારો	દ્રને મળે છે તે	જોઈ બળે એવો.

૧૨] બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ નો પાંચ આના.

લોભી=લાલચુ	પડાવી=ખુંચરી; છીનવી	ગુમાવ્યું=ખેાયું
તરાપ=કુદકો; છલંગ	દાનત બગાડી=પડાવી	તાકે=ધારે; વિચારે.
ખોળ=શોધ; તપાસ	લેવાની છૂંછા કરી.	

સાર—લોભ કરવો નહિ.

પાઠ ૨૩ મો.	વગેરેને એક જાતનો	ખામી=કસુર.
ખરીદ કર્યું=વેચાતું	રોગ થાય છે તે	ધુડું મૂકી દીધું=છોડી
લીધું	દરકાર=પરવા	દીધું.
સંદેહ=પહેમ; શક	ઠાવકું=ડાહ્યું	અભડાયો=અડકાયો
હડખવા=કુતરા કોહલાં	અચકું=ડાડું.	ભરોસો=વિશ્વાસ.

સાર—આપણી આંખે ખરું દેખાયા છતાં બીજા પર ભરોસો રાખી ચાલવું નહિ.

પાઠ ૨૪ મો.	વિના=વગર.	જની વસ્તુ લઇ
લખોટો=મંજો.	સજ્જ=શિક્ષા	લેવી તે
છાનોમાનો=ચુપચુપ	બૂલીશ=વીસરીશ	ચોર=છાની રીતે બીજા
બગાડ્યું=ખરાબ થયું	ચોરી=છાની રીતે ખી-	ની વસ્તુ લેનાર.

સાર—ચોરી કરવી નહિ.

પાઠ ૨૫ મો.	ધાવ=ધા.	ગુલતાં ને સમાતાં=પા-
કવિતાના અર્થ.	ભાળે=જુએ.	ણીમાં આમ તેમ
કુડાડી=લાકડા ફાડવાનું	નીર=પાણી; જળ	ડોહ્યાં કરતાં અને
હચિયાર.	તાંહી=લાં	તેની અંદર સમાઇ
ભાયડો=મરદ.	નિહાળ્યું=જોયું	જતા.
શાણો=ડાહ્યો	માંહી=અંદર; માં	સૂણી=સાંબળી.
અહાદુર=જોરાવર.	ડયો=ખીધી;	સાદ=અવાજ.

બેલાં=દયાળુ

દેવી માતૃ=દેવી

વહે=બોલે

માથું હલાવી=ડોકું

ધુણાવી; ના કહી.

સંપત=દોલત

મહેર=મહેરબાની; દયા

જગનાથ=જગનો ધણી;

પરમેશ્વર.

પાઠ ૨૬ મો.

ભરપુર=ભરેલો

પૈસે ટકે ખાલી=ગરીબ

પૈસા વગરનો.

હાલત=દશા

ખૂટી ગયું=ઓછું થયું

પ્રુખસુરત=દેખાવડો

હેત=પ્યાર

દેશાવર=પરદેશ

કપરા=ખંધરા; સખત

લાયાર=નસ્યાર; ઈલાજ

વગરનો;

મૂલ=કિંમત

મુકામે=થેર

દૈયું બરાબ આબ્યું=

રડવું આબ્યું.

પંપાળતાં=હાથ ફેરવતાં.

બરદાસ=ચાકરી.

પરવડે=બોળે; પાલવે

સાર—દરેક માણસે પોતાના પાળેલા પ્રાણીપર ઘણોજ પ્યાર રાખવો અને જરાપણ દુઃખ દેવું નહિ.

પાઠ ૨૭ મો.

ઝરો=પાણીનો વહેળો

બરાવ=દેખાવ

આંખ=નજર.

નારાજ=નાપુશ.

ખખડવું=હોઠ હલાવી.

મનમાં બોલવું.

લજબ્યું=શરમાવ્યું.

શરીર=દીલ

લલકારવું=લલકારથી

બોલવું.

ચમકી=ચોંકી

પારંધી=શિકારી.

કેડો=પુઠું

વટાવી=ઓળંગી

વખોડવું=ધિકારવું

મોહી પડ્યું હતું=

રાજ થયું હતું.

ફસાવી દીધું=દુઃખમાં

નાખ્યું.

સાર—કોઇ પણ ચીજને વગર વિચારે વખોડવી કે વખાણવી નહિ.

પાઠ ૨૮ મો.

શિયાળ=શિયાળવા.

શહેર=જેમાં ઊંચાં

ને હારખંધ ધરો હોય

અને સારાં સારાં બ.

ગર હોય તે,

ખચકાં=ડાકાં

રંગરેજ=રંગારો

જરદી=પીળી.

પાસ=અસર

આંગણે=પ્યારણે

કોઠું=પેઠી; છુહાર જે

જગોએ જેસી ઘાટ

ધડે તે જગા.

ભટ્ટી=મોટો ચુલો

ધગધગતા=ધણાજ ઉના

નકલ=ખીજાનું જોધને

કરવું તે

૧૪] સુરત શહેર તથા ચૌધાસી તાલુકાનો ભૂ.શિ. બે આના.

સાર—કોઈની ખોટી નકલ કરવી નહિ.

વરો=જમણવાર; ન્યાત

ધી=તાવેલું માખણ

પીયર=ઐરીના આપનું

ધર.

મણુ=૪૦ સેર.

ટાંકણું=ટાંકું; અવસરે.

મેળાપ=મુલાકાત.

ચડબડી=લડી.

રડયું ખડયું=જવલ્લે

લેખવે=ગણે.

મેઘેભાવે=લણી કિં-

મતથી.

ખપ=જરૂર; કામ.

રંક=મરીખ.

ભારેખમ=ભારખોજ-

વાળા.

માન=આખર; ઈજ્જત

સાર—ભારેખમ થઈ ખુણે બેસી રહીએ, તે કરતાં બહાર પડી બધાના ઉપયોગમાં આવવું સાહે છે, એમ કરવાથી વગર માગે માન મળે છે.

પાઠ ૩૦ મા.

કુંવર=રાજાનો છોકરો

આપકર્મી=આપની કમા-

ઈ ખાનાર

આપકર્મી=પોતાની ક-

માઈ ખાનાર.

રાજપાટ=રાજગાદી.

તીર્થ=પવિત્ર જગો.

ધન=દોલત.

ભાભી=માઈની વહુ.

વતન=પોતાની જન્મ-

ભૂમિ.

ઝોચીતું=એકદમ

તરાપ=છલંગ.

ઠેકાવી=ઠેકડો મરાવી

સેના=લશ્કર.

ઉપરી=સરદાર.

હિંમત=હામ.

લૂણુ=અનાજ.

ફતેહ=જીત.

પ્રાર્થના=પરમેશ્વરના

કાલાવાલા.

તડંગધુમ=ડંકો વગાડ-

તા તેમાંથી નીકળતો

અવાજ.

ડંકો=લડાઈનું વાજીંત્ર;

નોખત.

નિશ્ચાન=ધ્વજ; વાવટા.

દુશ્મન=શત્રુ.

ફોજ=લશ્કર.

તક=દાવ.

સરદારી=ઉપરીપણું.

નાસભાગ=નાસાનાસ.

કુંવરી=રાજાની છોકરી.

બહાદુરી=હોશિયારી

વરમાળ=વરને કન્યા જે

માળા પહેરાવે છે તે

સાર—જાતે પેદા કરી આવ્યાની ઇન્દ્ર રાખવી.

બીજા ધોરણનો “સુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે આના. [૧૫

પાઠ ૩૧ મો.	તડુકતો તડુકતો=લહે-	પુલાવી=મોડું કરી
દડકો=ચોપડું પાણી	કાતી ચાલ ચાલતેદ	બેટા=દીકરા
તથા જમીનપર રહે.	ખાખોચીઉં=પાણી ભર-	બોલ=સખ્દ
નાર પ્રાણી.	ચલો નાનો ખાડો.	મમત=શુદ્ધ; હઠ
ધાસચારો=ધ.સ વગેરે.	જીવ=પ્રાણુ	ગળ=શક્તિ
તાળે થમો=ધરાયો.	ચઠાક=કાષ વખાણુ કરે	ઉપરાંત=વધારે
લહેર=સપાટો.	તેમ પુલે એવી	

સાર—ગળ ઉપરાંત કામ કરે તો મરે, નહિ તો માંદો થાય, માટે ગળ ઉપરાંત કામ કરવું નહિ.

પાઠ ૩૨ મો.	લુગડુ; દોટી	જેમ તેમ=જમે તેમ
બિખારી=બીખ માગનાર	વાત=લાગત	બેદરકાર=એપરવા; ગરજ
તળાવડી=નાનું તળાવ	મલમલ=એક જાતનું	વગરનો
લપચી=ખસી; સરી	ઝીણું કપડું.	રોગ=દરદ
ઘૂંજતો=કાંપતો; થર-	બકારો=પસીનો	કસ=કેંસ
થરતો	સાહુકાર=રૂપીઆ ધીર-	જાતે=પોતે
ખાદી=એક જાતનું જડું	વાનો ધધો કરનાર	

સાર—કપડાં મેલાં પહેરવાં નહિ, એટલુંજ નહિ પણ તે ગમે તેમ પહેરવાં નહિ.

પાઠ ૩૩ મો.	જડનો=સૂઝતો; માલમ	ગુડે પહેરવાનું ધરેણું
ખાલજી=હિંદુની ઉંચી	પડતો	જોટવા=પગને આંગુડે
જાત.	દેશાવર=પરદેશ	તથા તેની જોડેની
ગણેલા=અનુભવ મેળ-	દોરીને=હાંકીને	આંગળીએ પહેરવાનું
વેલા.	સ્ત્રી=પૈરી	રૂપાનું ધરેણું
સારો=લાયક	પગલાં=પગના તળીઆં-	નિશાની=એધાની
ધધો રોજગાર=વેપાર	નો આકાર	વહેળો=નાની નદી
વણુજ	આંગુડીઆ=પગને આં-	

૧૬] ત્રીજા ધોરણનો “સુખમણિત શિક્ષક” એ આના.

શેલો=શીલા; પથર	રાજમારગ=મેટા રસ્તો	ખંતીલા=કાળજીવાળા
ધોખી=લુગડાં ધોવાનો	હુંકડું=પાસે; નજીક	પૈસો=દોલત; પુંજ
ધંધો કરનાર.	છેક નજીક=ધણા પાસે.	મેળવ્યા=પેદા કીધા.
ધોખણુ=ધોખીની ખાયડી		મેળવ્યા=પેદા કીધા.

સાર=ધ્યાન રાખી જોવાની અને તે ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ રાખવી

પાઠ ૩૪ મો.	સાર=સારી	પરમેશ્વર.
કવિતાના અર્થ.	સૂર્ય=સુરજ	પાઠ ૩૫ મો.
મહીમા=મેટામ	વરસાદ=મેઢ	કવિતાના અર્થ.
જગપતિ=પરમેશ્વર;	ઝૂલતાં=લટકતાં	વિશાળ=મેટાં ડાળાં પાં-
જગતનો ધણી.	મધુર=કાનને સાર લા-	ખડાં ખૂબ ફેલાએલાં
જગ=દુનિયા	ગે એવું; મીઠું.	હોય એવો,
રચી=ખનાવી.	નાદ=અવાજ; સાદ	છગ્ગલ=છવાઈ રહેલી
રચના=ખનાવટ; ગોઠવણ	કળા=તેજ; અજવાળું	તંબુ=કપડાનું ધર.
નવરંગી=તરેલ તરેહના	રંગ=શોભા	તાડ=સૌથી ઉંચું ઝાડ.
રંગના	મેદાન=ખુલ્લી લાંખી	કેળ=કેળાનું ઝાડ
તરુપાન=ઝાડનાં પાંદડાં	પહોળી જગા.	પક્ષવ=પાંદડાં.
પાંડ=પહાડ	તરતાં=પાણી ઉપર રહેતાં	વનરપતિ=ઝાડ; છાંડ
કરાડ=કરાડા; યુદ્ધ	મહોં=માં	વેલા વગેરે.
સંધુ=દરીઓ; સમુદ્ર	આંખડી=આંખ	ધરી=પહેરી
સરિતા=નદી	ચાવણું=ખાવાનું.	રહોય=શોભે.
ધાટ=પહાડ ઉપર ચઢવા	સાથ=સાથે	કાચલ=કાળા રંગનું પક્ષી
ઉતરવાનો રસ્તો;	કળા=હીકમત; યુક્તિ	મધુર રાગનું પક્ષી
ઓવારા.	કળી શકાય નહિ=સમજી	કલોલ=મગ્ગ; ખુશાથી
રણિયામણી=શોભિતી	શકાય નહિ.	તીતર=તીણા રાગનું પક્ષી
વાટ=રસ્તો	સરજી=પેદા કરી.	વિશેષ=વધારે.
હીતળ=ઠંડો	સરજનહાર=પેદા કરનાર;	એજ=સરસ; સારી રીતે

કેસુડા=આખરના ફૂલ-
નો રંગ.

ધોળીને=પાણી જેવો
કરીને; હલાવીને.

કુવારા=પાણી ઉચું
ઉઠાડવા માટે બના-
વેલો ઘાટ.

નવરંગ=તરેહ તરેહના
રંગ.

અપાર=ધણુંજ.

મોર=આંખાના ફૂલ.

કોર=ખાણુ.

ચાંદની=ચંદ્રમાનું અ-
જવાળું.

પાઠ ૩૬ મો.
ટેકરો=નાનો ડુંગર.
ઝોળો=પડછાયા.
પીઠ=વાંસો.

પશ્ચિમ=આથમણી;
સુરજ જે દિશામાં
આથમે છે તે.

ઉત્તર દિશા=પૂર્વ દિશા
તરફ મોં કરી ઉભા
રહેતા જેણી તરફ
ડાંખો હાથ આવે તે

દક્ષિણ દિશા=પૂર્વ દિશા
તરફ મોં કરી ઉભા
રહીએ તો જમણા
હાથ તરફ જે દિશા
આવે તે.

ધ્રુવ=ઉત્તર દિશામાં
આકાશમાં જે તારો
એકની એકજ જગા-
એ ઝીણો ઊગતો
દેખાય છે તે. એ
તારાને ધ્રુવનો તારો
કહે છે.

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઝોળખવી? પડ-
છાયો સુરજથી કઈ દિશામાં હોય? લાંબામાં લાંબો અને ટુંકામાં
ટુંકો પડછાયો ક્યારે હોય? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી?
દહાડે દિશાઓ શા શા ઉપરથી જાણી શકાય? રાત્રે દિશા શા
ઉપરથી જાણી શકાય? સામાસામી દિશાઓ ગણાવો.

પાઠ ૩૭ મો.
ખેસતું વરસ=કારતક
સદ ૧.
દાંડી=પંખાની હાથમાં
પકડવાની લાકડી.
માખ=ખરતર.

મથાળે=ટોચે.
કુટ=બાર ઇંચ; અડધો
ગજ.
લાંબાણુ=લાંબાપણું.
પહોળાણુ=પહોળાપણું.
ઇંચ=તસુ; સવાકા જ-

ટલી જગા.
મધ્યમાં=વચમાં.
પગથીઉં=નાની ઝો-
સરી
થોર=થુવેરીઆ
કરા=ભીંત.

સવાલ—નકશામાં ઉત્તર દિશા ક્યાં હોય છે? ઉત્તરની
સામેની કઈ દિશા? પૂર્વ ને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઝોળખવી?
નિશાળનો નકશો શી રીતે કાઢવો?

૧૮] મુરન શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” એ આના.

પાઠ ૩૮ મો.	ચાલતી ગાડી.	ખેતર=અનાજ, ધાસ
ધોરી=સરિયામ.	નિશાન=એધાણુ.	પાકે છે તે જગા.
આગગાડી=વરાળથી	સમજ=સમજણ; જ્ઞાન.	ગોચર=ગાયોને ચરવાની
		જમીન.

સવાલ—રસ્તો ખતાવવાને ખેવડી લીટી શા માટે દોરવી? નહીં
કેણી તરફ વહે?

પાઠ ૩૯ મો.	ગામાં.	પાર=કાંઠો; કિનારો.
વગડામાં=ઉજ્જડ જ-	દાળ=દોળાવ.	પાળ=ફોરણુ.
ગામાં.	દહેર=દેવળ.	ડાગર=ભાત.
પોપડો=દોરને ચરવાની	કાંઠે=કિનારે.	મસ=ધણું.
જગા; ચરો; ખીડ.	આડું=કાંઠાપરની ખેડવા	ઇશાન=કિત્તર અને પૂર્વ
આંખાવાડી=આંખાનાં	લાયક જગા.	દિશા વચ્ચેનો ખુણો.
ઝાડ ધણું હોય એ-	વહેણુ=રેલો.	નજરે પડ્યા=દેખાયા.
વી વાડી.	ચાલાક=ચંચળ.	મુગમ=સહેલું.
નિચાણુમાં=ઢળતી જ-		

સવાલ—પવન કઈ દિશા તરફ વાતો હતો તે શા વિપરથી
કહ્યું? ટાટો પવન લાગવાનું કારણ શું? તળાવ કેને કહેવું? નદીને
કેટલા કાંઠા હોય અને તે કયા કયા? જમણો અને ડાબો કાંઠો શી
રીતે જાણી શકાય? નદી શા શા કામમાં આવે? ખુણા કેટલા છે
અને તે કયા કયા? કઈ કઈ દિશાઓની વચ્ચે ખુણા હોય નહિ?

પાઠ ૪૦ મો.	ગામનો બહોળસ્ત	ના પગારનો સિપાઇ.
વાળું=રાતનું જમવાનું.	રાખનાર પટેલ	મામલતદાર=તાલુકાનો
ગમ્યુ=ગોઠવ્યું.	ગંધ=ખરાબ વાસ.	ઉપરી અમલદાર; પટે-
ચોરો=સરકારી ઉનારાનું.	બહોળસ્ત=ગોઠવણુ.	લ તલાટીનો ઉપરી
મકાન.	હવાલદાર=પટેલના તા-	બરણું=પટેલ તલાટીએ
મુખી=ગામનો ઉપરી;	ખાનો ૪,૫ રૂપીઆ-	મેકુત પાસેથી સરકારી

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રાંતોત્તરમાળા એ આના. [૧૬

માગતા રૂપીઆ લઘુ	મળીને થએલો તે.	ટપાલી=કાગળ વહેંચનાર
એકઠા કર્યા હોય તે	તાલુકે=મુખ્ય કચેરીએ	ગેરહાજર=હાજર નહિ તે
તલાટી=ગામની વસુ-	હુંડી=રૂપીઆ મળવાનો	માંદો=ખિમાર.
લાત ઉધરાવનાર.	કામળ; મનીઓડર.	દાકતર=અંગ્રેજી દવા
રાવણીઓ=વરતણીઓ	માસ્તર સાહેબ=પોસ્ટ	જાણનાર વેધ.
તાલુકો=ધણાં ગામ.	માસ્તર.	

સવાલ—ચોરો એટલે શું? મુખી, તલાટી, ટપાલી, પોસ્ટ માસ્તર એ દરેકનાં કામ સમજાવો.

પાઠ ૪૨ મો.	કરવા તથા મોઢું	ઝાડીને=ઝપટીને.
સોનેરો=સોનાના રંગ.	ધોવું તે.	ખોરાક=ખાવાની ચીજો
જેવો, પીજો.	ધર્મ=રોજગાર; વેપાર	તાજી=તરતની.
અંગારા=સળગતા.	ખેડૂત=ખેતીનું કામ	લહેર=સપાટો.
કાચલા.	કરનાર.	જન=માણસ.
ચળકતો=ઝળકતો.	હળ=જમીન ખેડવાનું	નમતો=આથમતો.
દાંતણુપાણી=દાંત સાફ	ઓળજર.	ધોંધાટ=અવાજ.

સવાલ—સુરજ ઊગતા પહેલાં પૂર્વ દિશામાં વાદળ અને વાદળાંની કોરો કેવી જણાય છે? અજવાળુ શેમાંથી આવે છે? સવાર થઈ શાથી જણાય? સવારમા માણસ, પશુ, પક્ષી શું શું કરે છે? છોકરાઓએ પાઠ ક્યારે કરવો જોઈએ? સાંજ પડી ક્યારે કહેવાય? સુરજ ઊગતા પહેલાં અને આથમ્યા પછી થોડું અજવાળું રહે છે તેને શુ કહે છે? (જ. ઝળઝળાઉં) સાંજના દેખાવની વાત કહો.

પાઠ ૪૨ મો.	જાય છે.	ઝપાટો=સપાટો.
વાનો=ધુકતો.	ટિકિટ=આગગાડીમા.	તોફાન=પવનનું બહુ
જેરથી=ઝડપથી	ખેસવાની ચિઠ્ઠી.	જેરથી વાવું તે.
ઠરી જાય છે=કંડી પડી	ગુગળાઈ=મુંજાઈ.	ઉથલી=ગળડી; ફેરવાઈ

મૂળમાંથી=જડમાંથી.
ભરવાડ=વેટાં બકરાં
ચરાવનાર.

ધસડી=ખેંચી
ધાન્ય=અનાજ.
વહાણો=મોટી હોડીઓ.

અકળામણુ=ગભરામણુ.
વાદળાં=વરાળનાં જથ્થા.

સવાલ—હવા ક્યાં ક્યાં હોય છે? બધેજ હવા છે એ સાબિત કરી બતાવો. હવાની જરૂર કેને કેને છે? હવા ન હોય તો શું થાય? પવન એટલે શું? હવા ને પવનમાં શો ફેર છે? પવનનું તોફાન ક્યારે થાય? પવનથી થતા ફાયદા ગેરફાયદા ગણાવો.

સાર—આપણે હવા વગર જીવી શકીએ નહિ, માટે દયાળુ પરમેશ્વરે તે બધે ઠેકાણે ભરી રાખી છે.

પાઠ ૪૩ મો.

નિર્દય=દયા વગરનો.
કહણુ=સખત.

તળીઠાં=નીચેનો ભાગ.
જંતુ=ઝીણાં જીવડાં.

ગાંગડો=ગઢો.

વેહ=છિદ્ર; કાણાં

ઝાંખો=ચળકાટ વગરનો.

થર=પડ.

કાલ=કેલ.

ચાંચવો=જમીન ખોદ-

કહેણી=કહેતી; કહેવત.

વાનું ઓજાર; તીકમ

જન્મ=પેદાસ.

હકીકત=વાત.

દરીઓ=સાગર; સમુદ્ર

કકડા=ટુકડા.

દુઃખ=વીટમણા.

ચુરો=ભુકો.

કણુ=રજકણુ

છુટા=જુદા.

અક્ષરો=હરફો; દસ્તકો

પીગળતો=રસ થતો.

સવાલ—ચાકનો કેમ સહેલાઈથી ભુકો થઈ શકે છે? ચાક પોચો છે તેથી જા જા ઉપયોગમાં આવે છે? ચાકને ભટ્ટીમાં નાખે તો શું બને? ચુનો શું કામમાં આવે? ચાક પાણીમાં ઓગળે કે નહિ? પાણીમાં ઓગળે એવા પદાર્થનાં નામ દો. જે પદાર્થ પાણીમાં ઓગળી જાય તે કેવા પદાર્થ કહેવાય? જ. દ્રાવ્ય. ન ઓગળે તે કેવા કહેવાય? જ. અદ્રાવ્ય. ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે પાણી ચૂસે છે? જ. છિદ્રાણુ. બીજા ક્યાં ક્યાં પદાર્થો પાણી ચૂસે છે?

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ લા. ૨ નો પાંચ આના. [૨૧

હિરણ્ય પદાર્થનાં નામ દો. ચાક દેવતામાં પીમળી જ્ય છે કે નહિ? દેવતામાં ન પીમળે એવા પદાર્થનાં નામ દો. ઓગળવું અને પીમળવું એમાં ફર શું? ચાકને ભોયપર પછાડીએ તો શું થાય? ચાકમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તેને પછાડવાથી ભાંગી જાય છે? જ. ખરક. ખરક ગુણવાળી ચીજોનાં નામ દો. ચાક શી રીતે બને છે? જે પદાર્થો જમીનમાંથી નીકળે તે કેવા પદાર્થો કહેવાય? જ. ખનીજ. ખનીજ પદાર્થનાં નામ દો. ચાકનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ: ૪૪ મો.	કાતર=કાપવાનું ઓજાર	ઝેરી=ઝેરવાળો.
દીપ છે=ધરે છે.	ચંચુ=શિરોષ.	સિક્કા=ચલણી નાણું.
પતરા=ધાતુને દીપીને	નાળયાં=નળી	ટંકશાળ=સિક્કા પાડવાની જગા.
અક્ષવા રમકરીને લાંબા	કથરોટ=મોટી થાળી.	
બા એડા બનાવે છે તે	બાઝેલા=વળગેલા	
માળીને=રસ કરીને	ખાટી=ખટાશવાળી.	

સવાલ—તાંબા પિત્તળનાં વાસણ બનાવનાર તથા વેચનારને શું કહે છે? સુથાર, લુહાર, કુંબાર શેના ધાટ બનાવે છે? તાંબુ કયાંથી નીકળે? એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? તાંબાનાં ગુણ કહો. તાંબામાં કયાં કયાં વાસણો બને છે? તમારા ઘરમાં તાંબાના જે જે વાસણ હોય તે ગણાવો. તાંબાના કાટને શું કહે છે? તેનો રંગ કેવો હોય છે? તે ખાધામાં આવે તો શું થાય? તાંબા પર કાટ શી શી રીતે ચડે છે? તાંબાના વાસણ પર કાટ ન ચડે માટે શું કરે છે? કલાઇનો રંગ કેવો હોય છે? તાંબાના કયા કયા સિક્કા બને છે? ટંકશાળ એટલે શું? તાંબાનો ઉપયોગ કઈ કઈ ધાતુ બનાવવામાં થાય છે.

પાઠ: ૪૫ મો.	વગેરે કાઢવા માટે	ખનામ=ખૂશ અંધ આ
ખાલુ=જમીનમાંથી ધાતુ	ઝોદેલો ખાડો.	પત્તુ તે.

૨૨] બીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” પોણા બે આનો.

મેળવણી=મેગ

ઓગળીને=રસ થઇને

મળમરાં=ખડવાં; જેના

વડે બારણું ઉઘડે

દેવાય તે.

તાસકો=દાંકણાં

પવાલી=લાંબું પીપ

શિરોધ=સાંકડા મોઢાનું

વાસણુ; ચંબુ.

કાટ=કીટ.

કલાધ=ઝાંખા સફેદ

રંગની ધાતુ

માંજેલાં=ધસીને સાફ.

કરેલાં.

સસ્તું=સોધું.

સવાલ—ધાતુમાં કયા કયા ગુણ હોય છે? ધાતુઓ કયાંથી નીકળે છે? ધાતુ એ કેવો પદાર્થ કહેવાય? પિત્તળ સ્ત્રી રીતે બનાવે? પિત્તળનો રંગ કેવો હોય છે? જસતનો રંગ કેવો હોય છે? તાંબું ને પિત્તળ એમાં કઠણ કોણુ? શા માટે પિત્તળ વધારે કઠણુ? પિત્તળનું શું શું બને છે? તમારા ઘરમાં પિત્તળનાં વાસણુ હોય તેનાં નામ દો. પિત્તળ ઉપર કાટ ચઢે છે કે નહિ? પિત્તળનાં વાસણુને કલાધ કરાવવાનું કારણ શું? તાંબુ અને પિત્તળ એમાં જલદી કોણુ કટાય? ઝાંખું કયું વહેલું પડે? તાંબા અને પિત્તળ એમાં સસ્તું કયું? પિત્તળ સસ્તું શા માટે? તાંબા અને પિત્તળનો શરનો ભાવ શું હશે?

પાઠ ૪૬ મો.

ધાસન્ન બજાર=ધાસની

પીઠ.

ચરો=પોપડા; ધાસ બિ.

ગવાની જગા; બીડ.

કુમળું=નરમ

છાવામાં=દાંકવામાં.

વણીને=વળ દધને.

મુળીઆં=મૂળ

ધાર=અણી.

દાબ=દરબ

ઝીઝવે=એકબીજાનું ધાસ

ચરાઉ=ચરનારા

ગંજ=ધાસના ઢગલા.

ગડી=ગાંઠ

સુગંધ=સારી વાસ.

મોથ=સુગંધીદાર ધાસ.

ખુજલી=ખજવા આળ.

વી ફેલા થાય તે

ધુપેત=માથામાં ધાસ-

વાનું તેજ.

આતર=સુગંધીદાર વ.

સ્તુનો કસ.

દરો=એક બીજાનું ધાસ;

ધરો

જડ=મૂળ.

ફરી ફરીને=વારે વારે

ઉપજાણે=ઉપરનાભાગમાં

વાટ=રસ્તો.

ચમરી=છોડ ઉપરની

પાંખડી.

સુંવાળી=લીસી

વાન્ન=સોડગ.

ખીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ લા. ૨ જો. પાંચ આના. [૨૩

સુપડા=ઝાડકવાને	સાદી=ચટાઇ	મુંજ=સરકટની પાંદડીને
વાંસની ચીપ કે ધા-	પડા=કુડી	પલાળી કુટેલી લે
સનું જનાવેલું ઓળખર	કુડીને=છંદીને	ખાટલા=ટોળીઆ

સવાલ—જે ખેતરમાં દાબ ઊગે તે ખેતર શા કારણથી નકામું થઇ જાય છે? દાબના મુળીઆં કેવાં હોય? એની પાંદડીની કારકેવી હોય છે? ફૂમળું દાબ શું કામમાં આવે છે? પાકટ થયા પછી શું કામમાં આવે છે? દાબ શું કામમાં આવે છે? ઝીંઝવે શું કામમાં આવે છે તે કયાં ઊગે છે? એના મુળીઆં પર શું થાય છે? બે ગડીને શું કહે છે? મોથ શા શા કામમાં આવે છે? ઝીણી ઝીણી સોય જેવી પાંદડીવાળું જળ જેવું કયું ધાસ થાય છે? દરો કાઢી નાખવા છતાં ફરીથી કેમ જગી નીકળે છે? સરકટ કયાં થાય? સરકટ જનાવરના ખાધામાં આવે છે કે નહિ? નહિ આવવાનું કારણ શું? સરકટની સળીઓ સુકાયા પછી શા શા કામમાં આવે છે? એની પાંદડીને કુડીને પલાળે છે તેને શું કહે છે? મુંજ શું કામમાં આવે છે? કયાં કયા ધાસ ખાટલા ભરવાના કામમાં આવે છે?

પાઠ ૪૭ મો.

વાવવા=રોપવા
સાંધા=સોટા
પરાણ=ભાતનું ધાસ
ગાંઠ=ગડી (વગરની
સળંગ=આખી; સાંઠા
પેર=પેરીઈ
ગુચ્છો=શુચળું; જથો
નજર કરો=ધ્યાન આપો
ખી=ખીયાં
ખાતર=ધાસ છાણ

વગેરે કાઢી ગએલો
કચરો.
પૂરીને=નાખીને
ભીલ=વગડામાં રહેનાર.
જાત
નાગલી=ખાવટા.
સામે=એક જાતના
ધાસનું ખી,
થેક=ચીઠા કે ડુંગળાનાં
મૂળની ગાંઠો.

ઢેખરા=મીઠું મરચું
નાખી જીવાર બાજરી-
ના કરેલા રોટલા
ખસેલી=એક જાતનું
ધાસ
કડબ=જીવારનો સુકો
સાંઠો
રાતડીઓ=રાતી જીવાર
ખીડ=ધાસ ઉર્મવાની
જમીન; ચરૂ.

૨૪] સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો બૂ. શિ. જે આના

સવાલ—બાજરી, જુવાર અને ડાંગરના છોડનો ધાસની સાથે મુકાવલો કરો. આપણે અનાજ ખાઈએ છીએ તે શું છે? ધાસનું ખી નાનું અને અનાજનું મોટું હોવાનું કારણ શું? મહીકાંડો કયાં આવ્યો? મહીકાંડાના બીજ લોકો કયું કયું અનાજ ખાય છે?

પાઠ ૪૮ મો.

આળસુ=સુરત

કવિતાના અર્થ.

સખત=બહુ

સેડ=હળમાંની વચનિ.

તાત=આપ

એક સામટું=સાથે લાગુ

લાંબો સોટો

નીપળવે=પકવે.

ભાણુ=સુરજ

ચાસ=ખેતરમાં હળે કરી

અન્ન=અનાજ

દાણો=જુવાર અડધવજેરે

પાડેલા આડા ઉભા

ધરે=પેહેરે

કોઠ=ઢાંચાંધવાની જગો

લિસોટા.

સહે=ખમે; વેડું

નીરં છું=નાખું છું

હળપુણી=હળમાં લોઢાની

લઈ=જખરો

છાશ=દહીમાં પાણી ના-

કેશ હોય છે તે

ઉત્તમ=સારી

ખીવલોવી બનાવે છે તે

ધુસરી=બળદની ખાંધે

પર=પારકો.

કાવત=બેર.

રહે છે તે લાકડું

ઉપકારી=આભારી

ચવડ=હળના નીચેનાં

છડો=હળને છોડે પકડ-

દીએ=આપે,

ભાગમાં કોશની સાથે

વાને ખીલી જેવું

શીખ-શિખામણ

અણીવાળું, લાકડું

હોય છે તે;

ખંત=કાળજી.

હોય છે તે

હલેડી

જગતનો તાત ગણાય એટલે જેવી રીતે આપ છોકરાનું પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે ખેડૂત ધાન્ય ઉપજાવી આપ્યા જગતનું પોષણ કરે છે માટે. ખેતીને ઉત્તમ કહેવાનું કારણ એ કે એ ધણી સ્વતંત્ર છે, અનાજ જેવી જીવવાને જરૂરની બધી કામની વસ્તુ તે નીપળવે છે. માટે.

હળની હકીકત—હળના મુખ્ય બે ભાગ છે. હળના પાછલા ભાગને તુંગું અને આગલા ભાગને સેડ કહે છે. સેડની લંબાઈ ૧૦ ફુટ અને તુંગાની લંબાઈ ૪ ફુટ હોય છે. તુંગું વચમાંથી ખડું નીચેથી અણીદાર અને ઉપરથી પાતળું હોય છે. જડા ભાગમાં સેડનો છેડો ધામે છે. તુંગામાં હળપુણી, ચવડ અને કસવાળો હોય છે. હળપુણી લોઢાની

હોય છે, ને તે નીચેને છેડે ચાલી ઉપર રહે છે. ચરકુ પણ અણી-
દાર ને ત્રણ પાસાવાળું હોય છે. સેડને ખીજે છેડે ખીસો હોય છે તેને
સગન (સંબંધીઓ) કહે છે, તેને ધુસરું બાધે છે. ધુસરું બળદની બાધ
પર મૂકે છે; ધુસરું બળદની બાધેથી ખસી ન જાય માટે ધુસરાને
બંને છેડે લાકડાની સમોલ હોય છે તે બળદની ડોકે જોતરથી બાધે
છે. હળપુણી છેડેથી અણીદાર હોય છે. તેનાથી જમીન ખેડાય છે.
હળપુણી જલદી ધસાઈ ને ભાગી ન જાય માટે લોહાની કરે છે.
તુંગના ઉપરના ભાગમાં મુઠ્ઠીમાં આવે એવો લાકડાનો ગોળ કકડો
બેસાડેલો હોય તેને છડો કહે છે. હળ લાકડાની વખત ખેડુત છડા પર
ભાર ને છે તેથી હળપુણી ભોંયમાં કૂંતરે છે, એથી જમીન ખાદાઈને
પોચી થાય છે ને આમ પડે છે.

સવાલ—હળનું ગેદમ પાડી તેના દરેક ભાગ પર નામ લખો.
હળના દરેક ભાગનો ઉપયોગ મમજવો.

પાઠ ૪૯ મા. લીલાછમ-ધણાંજ લીલા ભરડીને-ભચરડીને
ધર=કુમળા છોડ
પાળ=કારણ ઝીલવો=ખમવો છોડા-કોતરા

સવાલ—ડાંગર શી રીતે વાવે છે? ધર એટલે શું? ડાંગર
ક્યારડામાં શા માટે રોપે? ડાંગરના છોડ વાકે ત્યારે કેવાં રંગના થાય
છે? ડાંગર પ્રાક્યા પછી શું શું કરે ત્યારે ચોખા થાય?

પાઠ ૫૦ મા. વેન=ખિલ્લમ ડુકર=બુંડ
કાલુ=શેરડીનો રસ આંખ=કળી શિયાળબાં=શિયાળા
કાઠવાનો સાંચો પીત=પાણીથી થતું જે સંભાળતપાસ
પડછા=પાંતરાં; ચમરી કરસણ શાક વગેરે પાકટ=પાકી
રસ=રસ તરકારી=રાક તાનડો=મોટો પેણા
સંબંધી=વિષે; બાબત માસ=મહીના છાસી=પડ
પેર=મંદરી

સવાલ—શેરડી શી રીતે રોપે છે? શેરડીની આંખ બતાવે.

કાલું એટલે શું ? કાલું શેનું બનાવે છે ? શેરડીમાંથી રસ શી રીતે કાઢે છે ? રસનો ગોળ શી રીતે બનાવે છે ?

પાઠ પર મો.
રસોધ=રંધવાનું કામ
તકરાર=વડવાડ; રકઝક
વઢવા=સઢવા
ધીમા=શાંત

ઉજળો=સફેદ
ભાવ=હોંસ
સારા=સાળાં
લોટ=આટો
કણુક=લોટમાં પાણી
નાખી લોદા જેવું

કરે છે તે
જેર=શક્તિ
નકામો=ફેકટ
હિસાબ=ગણતરી
ઉપયોગના=જરૂરના
પૈસાદાર=પૈસાવાળા

સવાલ—માંદા અને દાંત વગરના માણસને કયો ખેરાક વધારે ઉપયોગી ? તેનું કારણ શું ? બાત શી રીતે બનાવે છે ? રોટલી શેની બનાવે છે ? ઘઉંની રોટલી શી રીતે બનાવે છે ? ગરીબ માણસો ઘઉં કેમ ખાતાં નથી ?

પાઠ પર મો.
મધપુડો=મધમાખીએ
બનાવેલો પુડો
લટકતો=ટિંગાતો
વાધરી=શિકારી
કામળો=જીનનું લુગડું
ધુણી=ધુમાતો દેવતા;
સળગતા છાણાં વગેરે
ધરખાર વગરના=રખડતા
પારકો=પરાયો; બીજનો
બીજ=વસ્તુ

ધરખા=મરજી
નર=પુરુષ
છ ખુણાવાળાં=છ ખુ-
ણાના આકારના
જન્મ=જિંદગાની
રક્ષણ=બચાવ
ડંખ=ચટકો
પેસવા=દાખલ થવાં
દયા=રહેમ
કવિતાના અર્થ.
હુતર=કસબ; કારીગરી

નિશાળ=ઠેકાણું
મનોહર=મોહ પમાડનાર
રચે=બનાવે
તટકાળ=તરત
ચુસી=સોષી
સરે=થાય
ગુણ=દાયદો; લાભ
તમામ=બધું
તજે=છોડી દે
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
પંકાય=વખણાય

સવાલ—મધપુડો કોણ બાંધે છે અને તે ક્યાં ક્યાં બાંધે છે ? મધ ક્યાંથી લાવે છે ? મીણ શેમાંથી બનાવે છે ? મધપુડામાં કેટલી જાતની માખીઓ હોય છે અને તે કઈ કઈ ? રાણીનું કામ શું છે ? મધ-

ખીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. રજો. પાંચ આના. [૨૭

પુડાનાં ખાનાં કેટલા ખુણાવાળા હોય છે? ખાનાં કેટલી જાતનાં હોય છે? ઇંડાં કયાં ખાનામાં મૂકે છે અને તે કોણ મૂકે છે? મોટા ખાનામાં કયાં ઇંડાં મૂકવામાં આવે છે? રાણી અને કામ કરનારી માખીમાં શો ફેર હોય છે? કામ કરનારી માખીઓ શું શું કામ કરે છે? નર અને માખીમાં શો ફેર હોય છે? નરને મારી નાખવાનું કારણ શું? મધ અને મીઠુનો ઉપયોગ કહો. મધમાખી પરથી આપણે શું શિખામણ લેવી?

પાઠ ૫૩ મો.

શેખ=મુસલમાનની એક જાત.

બતક=પાણીવાળી જગામાં રહેનાર પક્ષી

પીછાં=પીંછ

ચીકટ=ચિકાશ

ભિંજતું=પલળતું

નળણું=કમળોર

જોડાએલાં=સંધાએલાં

દાઢ=મેવડા દાંત

અણીદાર=તીણા

ગળી જાય છે=ઉતારી

દે છે.

જળવે=સાચવે; સંભાળે

ઠાંકી=છુપાવી

ખીકણુ=ખીએ એવો

ધસીને દોડે છે=હુમલો

કરે છે

માંજર=કલગી

દીપે છે=શોભે છે

ખોતરવાની=ખોદવાની

વાહણુંવાય=સવાર ચાય

સવાલ—બતક કેવી જગામાં રહે છે? બતકનું શરીર કેમ

ભિંજતું નથી? બતક શું ખાય છે? બતકની ચાંચ કેવી હોય છે?

બતકને પાંખ છે ત્યારે કેમ બિડી શકતી નથી? બતકને કેટલા પગ

હોય છે? દરેક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને કયાં હોય છે? આપણે

પાણીપર ચાલી શકતા નથી અને બતક શા માટે ચાલી શકે છે?

બતક ખોરાકના કકડા કેમ કરી શકતી નથી? મરઘા અને બતકની

ચાંચમાં ફેર શું? મરઘા પાણીપર કેમ ચાલી શકતા નથી? મરઘી

છે કે મરઘો તે શી રીતે ઝાળખી શકાય? મરઘા શા માટે પાળતા

હશે? મરઘા કોણ પાળે છે? મરઘો ક્યારે ક્યારે ખોલે છે ને શું ખોલે છે?

સાર—મરઘો ખોલે છે તે પરથી સવાર ને બપોર સમજાય છે.

પાઠ ૫૪ મો.

કામરી=કામર ચીતરી
રૂ=કપાસમાંથી કપા-
સીઆ કાઢી લીધા
પછી જે રહે છે તે
તાણખલાં=તરણાં

માળો=પક્ષીનું ઘર
ખુણુખોચરે=ખુણામાં
દરેક ફેરે=દરેક વખતે
ભુરા=આસમાની
ટપકાં=છાંટ

લગી=સુધી
રઝળીને=રખડીને
કાયદો=ગુણુ
વીણીવીણીને=શોધી
શોધીને
બો=ખીક; ડર

સવાલ—ચકલીના શરીરના ભાગ ગણાવો. ચકલીની ચાંચ કેવી હોય છે? ચકલી કેવા કેવા રંગની હોય છે? ચકલીને એક એક પગે કેટલાં આંગળાં હોય અને તે કેવી રીતે હોય છે. ચકલી ક્યાં રહે છે? માળા શેનાં ખનાવે છે? ચકલી વરસમાં કેટલીવાર ઇંડાં મૂકે છે? બચ્ચાંને કયાં સુધી ખવડાવે છે? ચકલી શું શું ખાય છે? ચકલી દરેક ફેરે કેટલેક ઇંડાં મૂકે છે? ઇંડાંના રંગ કેવો હોય છે? ચકલી ખેડુતને શો કાયદો કરે છે અને તે કેવી રીતે? ચકલીને કાની કાની ખીક હોય છે? ચકલી ને ચકલો ઓળખવાની નિશાની શું?

પાઠ ૫૫ મો.

દેખાવ=શોભા
ગરદન=ખોચી
કેશવાળી=ઘોડાની ગર-
દન પરના વાળ
નકર=સંગીન
સપાટ=સરખી
લગામ=દોર
તીણુ=ધારવાળા

ચપટા=એઠેલા
ભુસુ=થુલુ
દાણા=અનાજ
મજલ=મુસાફરી; અંતર
પાણીદાર=જોરવાળી;
ઝડપથી દોડનાર
અરખી=અરખરતાની
નીમકહલાલ=આય તેતું
બલુ કરનાર; ઘણીનું

બલુ ચાલનાર
ઘણી=માલિક
પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
શરત=હોડ; હારજીત
ટટી=કામડાની વાડ
કુદાબે=ફલગ મરાવે
જીન=ચામડાનું પલાણ
સવારી કરે છે=એમી
મુસાફરી કરે છે.

સવાલ—ઘોડાની ગરદન પરના વાળને શું કહે છે? કેશવાળી કોને કોને હોય છે? ઘોડો સપાટ જમીનપર સપાટાખંધ દોડી શકવાનું કારણ શું? એના કાન કેવા હોય છે? લગામ ક્યાં બાંધે છે?

કયા દાંત વડે ખોરાક કાપે અને કયા વડે ચાવે છે? ઘોડો શું શું ખાય છે? નાળ શા માટે જડાવે છે? ઘોડાનો રંગ કેવો હોય છે? ઘોડાની કઈ કઈ જાતો છે? ઘોડામાં કયા કયા ગુણ છે? ઘોડો શા શા ઉપયોગમાં આવે છે? ઘોડો કેટલા વરસ સુધી જીવી શકે છે?

શેઠ=સાહુકાર	ભૂકવું=ગધેડાનું ખોલવું	મનાર.
નાળખંધ=નાળ જડનાર	અડીઅલ=અડીખાય	કલ્યાગર=કલ્યા પ્રમાણે
ખરી=જનાવરના પગના	એવું: જહી; હહીલું.	ચાલનાર
તળીઆનું હાડકું	ઠાઠ=અક્ષત વગરનો	ટટું=નાનો ઘોડો
ફેર=તક્ષાવત	નવાધ=અચરતી	ખચ્ચર=ગધેડી ને ઘોડા-
ઝુમખો=જથો	મહેનતુ=મહેનત કરે	ના સંગમથી પેદા
ખોખારે=હલુહલુ	એવું	થએલો તે
	ધીરજવાળું=દુ:ખ ખ	વાળ=નમાળા

ઘોડો, ખચ્ચર અને ગધેડાનો મુકાબલો—ત્રણેને જો આંખ, જો કાન, ડોકું, મોં, માથું, પીઠ, પુછડું, અને ચાર પગ હોય છે. ત્રણેનું મોં લાંબું હોય છે. ત્રણેના શરીરપર ટુંકા વાળ છે; પગને તળીએ ગોળ દાખડા છે. ઘોડા અને ખચ્ચરના ડોકપર કેશવાળી હોય છે. ઘોડા ને ખચ્ચરના પુછડાપર મોટા લાંબા વાળ આપે પુછડે હોય છે, ખચ્ચર ને ગધેડાના કાન મોટા હોય છે. ગધેડા કરતાં ખચ્ચર મોટું, ને ખચ્ચર કરતાં ઘોડો મોટો હોય છે.

પાઠ પઠ મો.	ભાગ	છેડો=નાકું
ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય.	તાળવું=મોંઢાની અંદર નો ઉપલો ભાગ	મળ=શરૂઆત.
વાનાં=વસ્તુ	ભવાં=ભ્રમર; આંખ ઉ.	ગળું=ખોચીની પછવા- ડેનો ભાગ.
ધડ=ખોચીથી પગ સુ-	પરના કમાનદાર વાળ	વચ્ચે ગાંઠે=વચ્ચેવચ્ચ.
ધીનો ખધો ભાગ	પોપચું=આંખનું ઢાંકણ	કેડ=કમર.
ડોકું=ધડની ઉપરનો	ખાળે છે=અટકાવે છે	દીચણુ=ધુંટણ

૩૦] બીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” પોણા બે આના.

શરીર વિષે—શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડોકું ને ધડ છે. ડોકામાં માથું, (માથા ઉપરનો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે તે પર વાળ ઉગે છે.) કપાળ, લમણાં, કાન, આંખ, નાક, મોઢું. મોઢાની અંદર જીભ, દાંત અને તાળવું છે. ગાલ, ગળું, બોચી, દાઢી અને હડપચી છે. ધડમાં બે હાથ, ખભા, બગલ, છાતી, પેટ, કુંટી, પેદું, કેડ, વાંસો, બે પગ, જંઘ, ઢીચણ, નજો, પાટલી, તળાઉ, એડી, અને છુટી છે.

પાઠ ૫૮ મો.

શીકર=ચીંતા

જ્ઞાન=સમજ

આકાર=ધાટ

ધ્યાકો=અવાજ

સવાલ—ઈંદ્રિયો કાને કહેવી? ઈંદ્રિયો કેટલી છે તે તે કઈ કઈ? આંખ, કાન, જીભ અને ચામડીનો ઉપયોગ કહો. આંખ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ. રંગ, આકાર અને ચળકાટ. હાથ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ. ભાર કે હલકું; પોચું કે કઠણું; લીસું કે ખરખરકું; ટાઢું કે ઊંચું; અને આકાર. કાન, નાક, અને જીભ વડે પદાર્થના કયા ગુણ જાણાય? નાક વડે વાસ; કાન વડે અવાજ અથવા રણકો; જીભવડે સ્વાદ.

પાઠ ૫૯ મો.

અને વાદળી રંગ

વાતું સુતરાઉ લુગડું

રંગરેજ=રંગારો

જાંખા=તેજ વગરનાં

ગળીનો રંગ=કાળો રંગ

છુટી=રજ

સેલાં=દોપટા

વત્તા=વધારે

મળરંગ=લાલ પીળો

સાલ્સો=આમડીને પહેર

ખુલતા=બહાર પડતા

સવાલ—રંગરેજ શું કામ કરે છે? મૂળ રંગ ગણાવો. કીર-મજ રંગ બનાવવાની રીત કહો. કીરમજ રંગથી કયા કયા લુગડાં રંગાય છે? કેસરીઓ રંગ શી રીતે બનાવવો? કેસરીઓ રંગ કહેવાનું કારણ શું? લીલો, નારંગી, તપખીરી અને કત્થાઇ રંગ શી રીતે બનાવવો? ઘોળા રંગમાં થોડો કાળો રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ બને? જાંખો ભુરો રંગ શી રીતે બને? ખુલતો વાદળી રંગ બનાવો. ગુલાબી શું શું મેળવીને બનાવે છે? મૂળ રંગ પરથી બીજા રંગો શી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૬૦ મો.
ઉધાડો=નાગો; લુગડાં
પહેર્યા વગરનો
કાંતીને=તાર કાઢીને
વણે છે=ખનાવે છે
દોશીવાણીએ=કાપ-
ડીએ.

છોટ=તરેહવાળું કપડું
જંગલી=સમજણ વગ-
રના
છાલ=છોડું
રંગદાર=રંગવાળા
ઢાંકણ=કવર
રવાંટી=ઝીણા વાળ

ગરજ સારે છે=કામ
કરે છે.
ભીંગડાં=જાડાં પડ
જમદાની=ઝીણું બુદ્ધા-
દાર લુગડું
આસ્તો=સુતરાઉ કપડું
ખાદી=દોટી

સવાલ—લુગડાં પહેરવાથી શો ફાયદો ? જીન એટલે શું ?
જીનનું કયું કયું કાપડ બને ? ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી ? જીન
સિવાય બીજા શેનાં લુગડાં બને છે ? ૩ ક્યાં થાય છે ? ૩નાં લુગડાં
શી રીતે બને ? ૩નાં ક્યાં ક્યાં લુગડાં થાય છે ? જંગલી લોકો
જીન બને ૩નાં લુગડાં પહેરતાં નથી ત્યારે કેવાં કેવાં લુગડાં પહેરે
છે ? પશુ પક્ષીને લુગડાં પહેરવાની જરૂર શા માટે પડતી નથી ?

કવિતાની સમજૂતી.

કવિતાની ૧. પાઠ ૨. સવારના પહોરમાં શું શું
બને છે તેની હકીકત.

હે ! મારા વહાલા દીકરા તું જીઠ. જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે
છે. રાત પુરી થઈ ને સવાર પડી, પૂર્વ દિશામાં સુરજ જાગવાની
તૈયારી થવાથી અજવાળું થયું; તેથી જાત જાતના રંગો દેખાય છે
અને ઝાડ પાંદડાં હાલે છે. માટે હે ! મારા વહાલા દીકરા તું જીઠ,
જંગલમાં પક્ષીઓ બોલે છે. (૧) મરઘા કુકરેકુક કરે છે અને કાગડા
કા કા કરે છે; શોભિતાં મેના, પોપટ અને મોર મીઠા બોલ બોલે છે.
(ટક) (૨) સુરજના જાગવાથી ચંદ્રમાનું અજવાળું ઝાંખું પડ્યું, અને
તારાનો પ્રકાશ દેખાતો બંધ થયો; મતલબ કે તારા દેખાતા નથી.
તેથી ચોર લોકો ઝંખવાઈ ગયા અને સંતાઈ જવાને માટે ગલીકુંચી
શોધે છે. (ટક ૩) ભગત ધધરનું ધ્યાન ધરે છે, અને ગવૈયાઓ
ગાયન ગાય છે; ઉદાર માણસો ધણું દાન આપે છે અને મુલ્લાંજી
નિમાજ પઢવાને માટે બૂમ પાડે છે. (ટક ૪) સુરજ ઉગ્યો તેથી

૩૨] ખીજી ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ નો પાંચ વ્યાખ્યા.

રાતનું અંધારું જતું રહ્યું; જમરો યું યું અવાજ કરી રહ્યો છે, અને કમળના ફૂલની પાંખડીઓ ખીલી છે. (ટક ૫) જેમ જેમ સુરજનું અજવાળું વધારે વધારે પડતું જાય છે મતલબ કે જેમ જેમ દિવસ ચઢતો જાય છે તેમ તેમ માણસો ધધે વળગવાને માટે હોંસિલા બને છે. પક્ષીઓ આકાશમાં દોડે છે, અને ઢોરો ચારો શોધે છે. (ટક ૬) ઝાંડ, વેલા, ફળ અને ફૂલ જૂલ વગર એટલે નિયમમર ખીલે છે; ધણાં પક્ષીઓ એકઠા થઈને તાજું અનાજ ખાવાને માટે જાય છે. (ટક ૭) હે ભાઈ! તું ખુશી થઈને પરમેશ્વરનું નામ દઈને ઊઠ અને મન દઈને પાઠ વાંચ. એમ મા પોતાના છોકરાને કહે છે. (ટક ૮)

કવિતા ૨. પાઠ ૫ મા. સોખત તેવી અસર.

જેને જેવી સોખત તેને તેવીજ અસર થાય; જેને જેવી સોખત તેવોજ પ્યાર તેનામા આવે. (૧) જેને જેવી સોખત તેના જેવાંજ તે કામ કરશે; જેને જેવી સોખત તેવીજ જગ્યાએ ત જઈને બેસા રહેશે. (૨) સારી સોખતથી સારો થશે, અને નકારી સોખતથી નકારો થશે; સારા મહેતાજીની સોખતથી વિદ્યા ભણે અને નસીબવાન થાય મતલબ કે સારા ગૃહવાળા મહેતાજીના હાથ નીચે ફળવાય તેા નસીબવાન થાય (૩)

કવિતા ૩. પાઠ ૧૦. ફરી ફરીને સાઈ કામ કરવા આવ્યત.

કરોળીઓ જાળ બનાવતા ભોંયપર પડી જાય છે, ત્યારે ગભરાય છે અને વગર તૂટેલા (આખા) તાર ઉપર ચઢવાને માટે (ફરીથી) જાય છે. (૧) તેણે (કરોળીઆએ) તાર ઉપર ચઢવાને માટે મહેનત કરવા માંડી; પણ તરત તે નીચે પડ્યો અને ઉપર ચઢવાના કાંઈ ઉપાયમાં ફાળ્યો નહિ (૨) એવી રીતે (પડતો અને ચઢતો) ફરી ફરીને એ ત્રણ વાર મંડ્યો રહ્યા તોપણ તેમાં ફાળ્યો નહિ ત્યારે ફરીને ચઢવાને તૈયાર થયો. (૩) હિંમત રાખીને ઉમંગથી તે છઠ્ઠીવાર ચઢવાને મંડ્યો રહ્યા; તેણે ધીરજ રાખી તેથી તે નક્કી જાળમાં જઈ પહોંચ્યા. (૪) જે કરોળીઆએ ફરી ફરીને કાળજીથી મહેનત નહિ કરી હોત તેા પગ તળે છુંદાઈને વગર મોતે મરી જાત. (૫)

એ પ્રમાણે (કરોળીઆની પેઠે) જે માણસો મનમાં કાળજી રાખીને આળસ કાઢી નાખીને મહેનત કરે તો ધણોજ ફાયદો મેળવે.

સાર—સાચું કામ ફરી ફરીને ઉમંગવા કરવું.

કવિતા ૪ થી. પાઠ ૧૫ મો. હળીમળીને રહેવા વિષે.

આપણે જાને જાણુ બાધ અને એન મળી સંપીને (હળીમળીને) રમીએ તો સુખ થાય અને મજા પડે, પણ જે લડીએ કે કળીએ કરીએ તો ધણી દીલગીરી થાય, આખર ઝાઝી થાય, અને લોકો નકાચ બોલે. (૧) હું ! જોરાવર આપ પરમેશ્વર તું અમને હમેશાં સંપ આપ; (હળીમળીને રહેવાની ખુદ્દિ આપ) જેથી કરીને અમારા દહાડા સુખમાં જાય અને કોઈ દિવસ જરાપણ કંકાસ થાય નહિ. (૨) છોકરાં હળીમળીને રહેતાં હોય અને કોઈ દિવસ કોઈ લડે કે રડે નહિ, તેઓ હળીમળીને રમે, જમે અને ગીતો ગાય તો મા ધણી ખુશી થાય. (૩) **સાર—**બાધબેન સાથે સંપસંપીને ચાલવું. **કવિતા ૫મી, પાઠ ૧૭મો. વગર વિચાર્યું ન કરવા આખત.**

જે માણસ વિચાર કર્યા વગર કામ કરે છે, તે પાછળથી દીલગીર થાય છે; ~~જુઓ~~ એવાં (વગર વિચારનાં) કામ કરવાથી ધણાના જીવ જાય છે, (મરી જાય છે.) (૧) **સાર—**ઉતાવળથી વગર વિચારે કામ કરવું નહિ.

કવિતા ૬ ઠી પાઠ ૨૫ મો. કુહાડી.

નાનો છોકરો આપની કુહાડી લઈ જોરાવર ડાહ્યો મરદ બન્યો તે જે કંઈ ચીજ જુએ તે ધા મારીને કાપે, એમ રમતો ગામને પાદરે તળાવપર ગયો. (૧) ત્યાં (તળાવમાં) માછલાંએ જરા પાણી હલાવ્યું, તેથી છોકરાએ પાણીની અંદર કંઈક જોયું, એટલે છોકરો મનમાં બીધો, તેથી કુહાડી પાણીમાં પડી ગઈ, તે વખતે તે

૩૪] ખીજા મોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ જો. પાંચ આના.

બહુ ઘાંટા પાડીને રડ્યો. (૨) હમેશાં પાણીમાં આમ તેમ ડાલ્યાં કરતાં અને સમાધ જતાં એવાં દયાળુ દેવી માતા છોકરાનો અવાજ સાંભળીને (પાણી ઉપર) આવ્યાં, દેવી ખોલી કે આ રૂપાની કુહાડી લે પણ છોકરો કહે છે કે હે! માતા, મારી કુહાડી એવી નથી. (૩) ખીજી વખત સોનાની કુહાડી લાવીને બતાવી ત્યારે માથું ધુણાવીને (ના કહીને) છોકરો કહે છે કે એ પણ મારી નથી, મને તો મારી કુહાડી ધણી ગમે છે. માટે હે! દયાળુ માણ, તમે પાણીમાંથી મારી કુહાડી કાઢી આપો. (૪) દેવીએ કુહાડી કાઢી આપી અને છોકરા સાથે ખોલ્યાં (છોકરાને કહ્યું) કે તને સુખ અને દોલત મળજો, અને પરમેશ્વરની મહેરબાની થજો. સાર—સાચું ખોલવું, કવિતા ૭ મી. પાઠ ૩૪ મો. પરમેશ્વરની મોટાઈ.

જગતના બનાવનાર (પરમેશ્વર) આ દુનિયામાં ધણીજ સારી બનાવટ કરી છે. તેણે આ દુનિયામાં નાના મોટા એમ ધણી જાતના જીવો બનાવ્યાં છે. (૧) તરેહવાર રંગના ખીલતા ફૂલો, ગાયન ગાતાં પક્ષીઓ અને સારા રંગવડે શોભતાં ઝાડનાં પાંદડાં તથા પક્ષીની પાંખો તેણે બનાવ્યાં છે. (૨) વળી પરમેશ્વરે મોટા મોટા પહાડો, બેખડો, દરીઆ, નદી, એવારા અથવા પહાડમાંથી જવા આવવાના રસ્તા, શહેર અને જંગલના રસ્તા વગેરેની આવી શોભિતી બનાવટ બનાવી છે. (૩) શિઆળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે, અને ઉનાળામાં સુરજનો તાપ નક્કી ધણો પડે છે. (૪) ચોમાસાની ઋતુમાં વરસાદ વરસે છે, ઝાડો પર ફૂલો લટકતાં દેખાય છે, અને મોરનો મીઠો અવાજ સાંભળાય છે. (૫) અજવળીઆમાં ચંદ્રનું અજવાળું આનંદ આપે છે, અને અંધારીઆમાં તારાના પ્રકાશનો

રંગ શોભિતો દેખાય છે. (૬) રમવાને અને મોજ ભોગવવાને માટે મોટાં મેદાનો બનાવ્યાં છે, વળી પાણીમાંના વેલા અને તેનાં પાંદડાં કેવાં તરે છે ! (૭) હું પરમેશ્વર, તેં જોવાને માટે આંખ આપી છે, સાંભળવાને માટે કાન આપ્યા છે, અને બોલવાને માટે જીભ આપી એ સારું કર્યું છે. (૮) વળી દાંત આપ્યા તેની સાથે ખાવાનો ખોરાક આપીને આપણા પર બહુ ઉપકાર કર્યો છે; હે! પેદા કરનાર (પરમેશ્વર) તે જે જુક્તિ કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી. (૯) સાર—પરમેશ્વરે માણસ જાતના સુખને માટે દુનિયામાં બધી વસ્તુઓ બનાવી છે, તેનો પાડ વાળવા માટે દરરોજ તેની ભક્તિ કરવી. કવિતા ૮ મી. પાઠ ૩૫ મો. પાનખર ઋતુ (વસંત ઋતુ)માં શું શું બને છે તેની લક્ષીકૃત.

મોટા વડના ઝાડ પર પથરાયેલા વેલા તે જાણે તંબુ ઉભો કર્યો હોયની ! એવું દેખાય છે, તંબુ પર જેમ ધન વાવટા ફરકતા હોય તેમ કેળ, નાળિયેરી અને તાડનાં ઝાડ તે ધનને વાવટા જેવાં જણાય છે, (૧) ઝાડનાં પીળાં અને પાકાં પાંદડાં હોય તે ખરીને જમીન પર પડે છે. પછી ઝાડને નવાં પાંદડાં આવે છે તેથી ઝાડ શોભિતાં દેખાય છે. (૨) વસંત ઋતુમાં જીનું પાંદડાં પાકાં થવાથી ખરી પડે છે અને તેને બદલે નવાં પાંદડાં પુટી નીકળે છે, કાચલ મધુર શબ્દ બોલે છે; તીતર, કમુતર અને બીજાં વણાં પક્ષીઓ સારા રાગથી ગાય છે, અને સારી રીતે નાચે છે. (૩) લોકો કેસડાંના ફૂલનો (કેસુડો) રંગ ઘોળીને હોળી રમે છે, એટલે રંગની એક બીજા પર પીચકારી મારે છે, બાગમાં પુઆરા ઉડાડે છે. અને બગરો તથા ચોકમાં પાણી છાંટે છે. મતલબ કે પાણીનો

૩૬] સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો ભૂ. શિ. બે આના

ખંટકાવ કરે છે. (૪) બમરાઓ ગું ગું અવાજ કરે છે. અને ઝાડો
પર તરેહવાર ધણા રંગો દેખાય છે; આંખા ઉપર મોર આવવાથી
તે શોભે છે, અને ચોતરફ ચાંદની શોભી રહે છે. (૫) માણસો
મહેનતથી (ખુશીથી) શિખંડ ખાય છે અને હંડું પાણી પીએ છે.
પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફના પવનથી શરીર સુખી રહે છે. પશ્ચિમ
અને દક્ષિણમાં દરીઓ હોવાથી પવન હંડો આવે છે.

કવિતા ૯ મી.

પાઠ ૮૭ માં.

ખેડુત વિષે.

અરે! ખેતી કરનાર, તું ખરેખર જગતનો ખાપ ગણાયો છે.
કારણ કે તું ખેતી કરે છે તેથી બધા પ્રાણીને ખોરાક મળે છે.
આ આખી દુનિયાનું પોષણ કરનાર પણ તું જ જણાય છે. (૧)
તું કપાસ, કાળ ફૂલ, ઘાસ અને અનાજ પકવે છે; તોજ બધાં
પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે અને માણસો ખુશીથી કપડાં પહેરે છે.
(૨) તું વરસાદને તડકો વેઠે છે અને વળી ધણી મહેનત કરે છે.
તેથી તું શરીરે જખરો બને છે અને હંમેશાં સંતોષથી ફરે છે એટલે
સંતોષી રહે છે. (૩) ખેતી નક્કી સૈાથી સારી છે, વળી તે પારકાના
પર ઉપકાર કરનારી છે; તું કાળજીથી ખેતી કરે છે. અને જગતને
સારી શિખામણ આપે છે, કે તમે મારી પેઠે મહેનત કરશો તો
જખરા, સંતોષી અને પારકાનું બહુ કરનારા થશો. (૪) કહેવત છે
કે “ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વ્યાપાર, નફાદટ નોકરી, નિદાન બીખ,
એ બું ન આવડે તો દલાવી કરતાં શીખ.”

કવિતા ૧૦ મી.

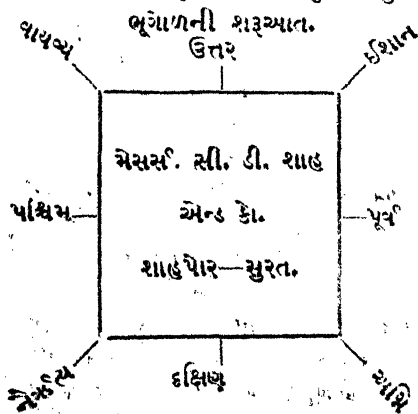
પાઠ પર માં.

મધમાખી.

હા! મધમાખી, તું મહેનતુ છે, અને વળી કારીગરીની નિશાળ
છે, (કારીગરીની નિશાળ કહેવાનું કારણ એ કે મધપ્રજાના

બીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” એ આના [૩૭

ખાના જેવી કારીગરી માણસથી પણ બરાબર થઈ શકે નહિ.) મનને મોહ પમાડે એવો મધપુડો બનાવે છે. અને તરતજ તેમાં રસ મૂકે છે. (૧) મીઠું મધ ચૂશી લઇને તું માણુ બનાવે છે, તેથી (મધ અને માણુથી) ઘણું કામ થાય છે અને તે ઘણાજ ફાયદો કરે છે. (૨) તું નાતું સરખું જીવડું છે, પણ મોટું (ઉપયોગી) કામ કરતું જણાય છે. વળી તું ડાહીને ચોકખી દેખાય છે, તેથી તારું જોઈને મધા ડાહ્યા માણુસો આજાંસ છોડી દે છે. (૩) કાઠી, કરાળીઆ અને મકોડા વગેરે જે મહેનતુ જીવડાં કહેવાય છે, તેમાં પણ તુંજ વખણાય છે. મતલબ કે એ બધાં જીવડાં કરતાં તું વધારે મહેનત કરે છે. સાર—માણુસે ઉદ્યોગી ને હુન્નરી થવું.



૩૮] બીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨જો. પાંચ આના.

દિશા—(સ. ૧) દિશા કેટલી છે? ઉ. ચાર. (સ. ૨) દિશાનાં નામ દો. ઉ. ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ. (સ. ૩) દિશા શા ઉપરથી જાણી શકશો? ઉ. સુરજ ઉપરથી. (સ. ૪) સુરજ ઉપરથી દિશા ઓળખવાની રીત બોલો. ઉ. જે દિશામાં સુરજ જાય તે પૂર્વ; આથમ તે પશ્ચિમ; સુરજ સામું મોં કરી ઉભા રહેવાથી ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ. (સ. ૫) સુરજ ખીલકુલ ન દેખાય તો શા વડે દિશા પારખશો? ઉ. ધ્રુવના તારા ઉપરથી. (સ. ૬) ધ્રુવના તારા ઉપરથી દિશા જાણવાની રીત બોલો. ઉ. ધ્રુવનો તારો હંમેશાં ઉત્તર દિશામાં જાય છે માટે એ તારા તરફની ઉત્તર, તેની સામેની દક્ષિણ; જમણા હાથપર પૂર્વ ને ડાબા હાથપર પશ્ચિમ. (સ. ૭) જે ધ્રુવના તારાને નહિ ઓળખતા હોય તો તેને માટે બાબુ સાધન છે? ઉ. હોકાયંત્ર. (સ. ૮) હોકાયંત્રપરથી કઈ દિશા જાણી શકાય? ઉ. ઉત્તર દિશા. (એની સોય હંમેશાં ઉત્તર દિશાપર રહે છે) (સ. ૯) દિશા જાણવાથી શું ફાયદો? ઉ. ફલાણી જગાથી ફલાણી જગે કઈ દિશાએ અથવા અમુક સ્થળથી અમુક સ્થળ કઈ દિશામાં આવે તે માલમ પડે છે. (સ. ૧૦) નકશાની દિશા શી રીતે જાણવી? ઉ. નકશા સામું મોં કરી ઉભા રહીએ તો માથા તરફની ઉત્તર; પગ તરફની દક્ષિણ, જમણા હાથ તરફથી પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ. સૂચના—ચિત્રમાં નકશાની દિશા બતાવી છે.

ખુણા—(પ્ર. ૧) ખુણા કેટલા છે? ઉ. ચાર. (પ્ર. ૨) ખુણા નાં નામ બોલો. ઉ. અગ્નિ, નૈઋત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન. (પ્ર. ૩) ખુણા પારખવાની રીત બોલો. ઉ. પૂર્વ ને દક્ષિણ વચ્ચે અગ્નિ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈઋત્ય, પશ્ચિમ ને ઉત્તર વચ્ચે વાયવ્ય અને ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચે ઇશાન.

રાજકીય ભૂગોળ.

મહેસુલી ખાતું—(પ્ર. ૧) મહેસુલીખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. જમીનની મહેસુલ ઉધરાવી તેના હિસાબ રાખે છે. (પ્ર. ૨) ગામની મહેસુલ ઉધરાવનારને શું કહે છે? ઉ. તલાટી. (પ્ર. ૩) તલાટીને મદદ કરનાર કોણ હોય છે? ઉ. મુખી. (પ્ર. ૪) તલાટી ને મુખીના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. મામલતદાર. (પ્ર. ૫) મામલતદાર માનિસ્ટ્રેટ કયારે કહેવાય? ઉ. ઇન્સાફનું કામ કરે છે ત્યારે. (પ્ર. ૬) મામલતદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે? ઉ. આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલેક્ટર. (પ્ર. ૭) આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર અને ડેપુટી કલેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. કલેક્ટર. (પ્ર. ૮) કલેક્ટર શું કામ કરે છે? ઉ. મહેસુલી, પોલિસ, મ્યુનિસિપાલ, ઇરિગેશન, બાંધકામ વગેરે ખાતાપર દેખરેખ રાખે છે. (પ્ર. ૯) કલેક્ટર ઇન્સાફનું કામ કરે ત્યારે એ કયા અધિકારી કહેવાય? ઉ. ડિસ્ટ્રીક્ટ માનિસ્ટ્રેટ. (પ્ર. ૧૦) કલેક્ટરને પોલિટિકલ એજન્ટ કયારે કહે છે? ઉ. જ્યારે દેશી રાજ્યો સંબંધી કામકાજપર દેખરેખ રાખવાનું કામ કરે છે ત્યારે.

પોલિસ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોલિસખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. લોકોના જનમાલનું રક્ષણ કરે છે. (પ્ર. ૨) ગામડામાં પોલિસ અધિકારી કોણ છે? ઉ. પોલિસ પટેલ, મુખી. (પ્ર. ૩) તાલુકાના પોલિસના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. ફોજદાર. (પ્ર. ૪) ફોજદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે? ઉ. ડિસ્ટ્રીક્ટ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર. (પ્ર. ૫) ફોજદાર અને ડિસ્ટ્રીક્ટ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. પોલિસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ.

દિવાની ખાતું—(પ્ર. ૧) દિવાની ખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. લેણદેણનો ઇન્સાફ કરે છે. (પ્ર. ૨) શહેરના રૂ. ૫૦૦)ની અંદર

૪૦] ખીજ ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ નો પાંચ આના.

લેણદેણનો ઇન્સાફ કરનારી કઇ કોર્ટ છે અને તેના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. સ્મોલકોઝ કોર્ટ, અને તેના ઉપરીને સ્મોલકોઝ જજ કહે છે? (પ્ર. ૩) તાલુકામાં લેણદેણનો ઇન્સાફ કરવાને કઇ કોર્ટ છે? અને તેના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. સેકન્ડ ક્લાસ સમ્પજજ કોર્ટ, અને તેના ઉપરીને સમ્પજજ (મુનસફ) સાહેબ કહે છે. (પ્ર. ૪) શહેરમાં સમ્પજજ કોર્ટો કઇ છે? ઉ. ફર્સ્ટ ક્લાસ અને સેકન્ડ ક્લાસ (પ્ર. ૫) જિલ્લામાં ઇન્સાફ કરનાર મુખ્ય અધિકારી કોણ છે તે તે શું કામ કરે છે? ઉ. ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ. તેઓ લેણદેણ સંબંધી બારે દાવા ચુકવે છે. (પ્ર. ૬) ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના હાથ નીચે એ ખાતાના કયા કયા અધિકારી છે? ઉ. સ્મોલકોઝ જજ અને સમ્પજજ.

વૈદક ખાતું—(પ્ર. ૧) વૈદક ખાતું શું કામ કરે છે? ઉ. માંડા માણસની માવજત કરે છે તથા તેમને દવા આપે છે. (પ્ર. ૨) મોટા તાલુકાઓમાં વૈદક અધિકારી કોણ હોય છે? ઉ. હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટ. (પ્ર. ૩) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના હાથ નીચે કેણુ હોય છે? ઉ. કંપાઉન્ડર (દવા આપનાર) (પ્ર. ૪) હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટના ઉપરી કોણ અને તેઓ કયાં રહે છે? ઉ. સીવીલ સર્જન, તે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમાં રહે છે.

જાહેર આંધકામ ખાતું—(પ્ર. ૧) જાહેર આંધકામ ખાતું શું શું કામ કરે છે? ઉ. સરકારી મકાનો, રસ્તા, પૂલો અને સડકો વગેરે બાંધે છે, તેમજ સમરાવે છે. (પ્ર. ૨) એ ખાતા તરફથી તાલુકામાં કોણ હોય છે? ઉ. ઓવરસીઅર. (પ્ર. ૩) ઓવરસીઅરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. એક્ઝિક્યુટિવ ઈન્જનેર.

બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” પોણા બે આનો. [૪૧

કેળવણી ખાતું—(પ્ર. ૧) આસિસ્ટન્ટ માસ્ટરના ઉપરીને શું કહે છે? ઉ. મહેતાજી (પ્ર. ૨) નિશાળોની તપાસ રાખવા માટે જિલ્લામાં કોણ છે? ઉ. ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર. (પ્ર. ૩) ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરને મદદ કરનાર કોણ? ઉ. આસિ. કે. એ. ઇન્સ્પેક્ટરો અને તાલુકા માસ્ટરો.

મ્યુનિસિપલ ખાતું—(પ્ર. ૧) મ્યુનિસિપલિટી શું શું કામ કરે છે? ઉ. રસ્તા સાફ રાખવાનું, દીવાગતી સળગાવવાનું, સડકો પર પાણી છાંટવાનું, લોકોની સુખાકારી સંભાળવાનું, શરૂઆતની કેળવણી આપવાનું વગેરે. (પ્ર. ૨) મ્યુનિસિપલિટીનો ખરચ શાથી નભે છે? ઉ. જકાત, જળજલ્લે, ધરવેરો, નળવેરો વગેરેથી. (પ્ર. ૩) મ્યુનિસિપલિટી કયા ગામમાં હોય અને કયા ગામમાં ન હોય? ઉ. પાંચ હજાર કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય ત્યાં મ્યુનિસિપલિટી હોય અને એથી ઓછી વસ્તી હોય ત્યાં ન હોય. (પ્ર. ૪) મ્યુનિસિપલિટીનો કારભાર કોણ ચલાવે છે? ઉ. સરકાર નરફથી નિમાયકા અને પ્રજા તરફથી ચુંટી કઢાયલા સભાસદો (પ્ર. ૫) એ સભાસદો શા નામથી ઓળખાય છે? ઉ. કમિશનર. (પ્ર. ૬) મ્યુનિસિપલિટીમાં સૌથી ઉપરી કોણ અને તેને મદદ કરવાને કોણ કોણ હોય છે? ઉ. પ્રેસિડન્ટ અને તેને મદદ કરવાને કમિશનર અથવા ચીફ ઓફિસર સેક્રેટરી, ઇન્સ્પેક્ટરો ને કારકુનો વગેરે.

લોકલફંડ ખાતું—(પ્ર. ૧) લોકલફંડ ખાતું શું શું કામ કરે છે? ઉ. કુવા, તળાવ, રસ્તા, વગેરે બંધાવવાનું, તથા સમરાવવાનું અને કેળવણી આપવાનું. (પ્ર. ૨) લોકલફંડ ખાતાનો ખરચ શી રીતે ચાલે છે? ઉ. સરકાર જમીન ઉપર જે મહેસુલ લે છે તે

પર દર રૂપીએ એક આનો લોકલક્ષ્મીનો વધારો લે છે તેમાંથી ચાલે છે. (પ્ર. ૩) લોકલક્ષ્મીનો વહીવટ કરનાર મંડળને શું કહે છે ? ઉ. લોકલક્ષ્મી. (પ્ર. ૪) લોકલક્ષ્મીનો હિસાબ રાખનાર અધિકારીને શું કહે છે ? ઉ. લોકલક્ષ્મી કલાર્ક.

પોસ્ટ ખાતું—(પ્ર. ૧) પોસ્ટખાતું શું કામ કરે છે ? ઉ. કાગળો, ખેંગીઓ, પારસલો તથા પૈસા એક ગામથી બીજા ગામ લઈ જવા લાવવાનું તથા પૈસા સાચવી તેનું વ્યાજ આપવાનું કામ કરે છે. (પ્ર. ૨) પોસ્ટ ઓફિસના ઉપરીને શું કહે છે ? ઉ. પોસ્ટ માસ્ટર (પ્ર. ૩) પોસ્ટ માસ્ટરને મદદ કરનાર કાણુ કાણુ હોય છે ? ઉ. ડેપુટી પોસ્ટ માસ્ટર, કાન્કુન, સિપાઈ, ટપાલ્દી.

પરચુરણ—ઉપર સિવાય તારખાતું, જંગલખાતું, સરવૈખાતું, એગ્રિકલ્ચર ખાતું, આબકારી ખાતું, કસ્ટમ ખાતું, નીકમ ખાતું, શીતળા ખાતું, રજીસ્ટર ખાતું વગેરે ધણાં ખાતાં છે.

સ્થાનિક પેદાસ—ગામમાં કે શહેરમાં કે જિલ્લામાં મુખ્ય પાક થતો હોય તે.

પરદેશ જતી ચીજો—જે વસ્તુની નીપજ ધણી થાય તેવસ્તુ પરદેશ જતી ચીજોમાં ગણવી.

પરદેશથી આવતી ચીજો—ગામ શહેર કે જિલ્લા પ્રમાણે લોખંડ કામ, કાચ, કાપડ, ઇમારતી લાકડાં વગેરે આવતી ચીજો ગણવી.

વ્યાખ્યા.

શેરી—સામસામી ધરોની દાર હોય તે.

મહોલ્લો—ધણી શેરી મળીને થએલો ભાગ.

પર—શહેરનો પાછળથી વધેલો ભાગ.

ખીજા ધોરણ માટે પદાર્થ પાઠ ભા. ૨ જે પાંચ આના. [૪૩

ગામ—નાનાં નાનાં ધણાં ધરની વસ્તી હોય તે.

કરબો—તાલુકાનું સૌથી મોટું ગામ. જેમાં ૫૦૦૦ કરતાં વધારે માણસની વસ્તી હોય તે.

શહેર—સારાં મોટાં બજારો, હોળંધ અને દારબંધ ધણાં ધરો હોય તે.

તાલુકો—ધણાં ગામો મળીને થએલો ભાગ, જે માલસતદારના તાબામાં હોય છે.

જિલ્લો—ફલેકટરના તાબાનો મુલક કે જેમાં ધણા તાલુકા આવેલા હોય છે તે.

બંદર—નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલું શહેર કે ગ્યાંચી ધણો માલ વહાણુ મારફતે આવ જાયતો હોય તે.

એજન્સિ—દેશી રાજાનો મુલક કે જે પોલિટિકલ એજન્ટના તાબામાં હોય છે તે.

પોલિટિકલ એજન્ટ—દેશી રાજ્યપર દેખરેખ રાખનાર સરકારી અધિકારી.

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચ્ચે પાણી તે,

બેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચ્ચે જમીન હોય તે.

પહાડ—જે ધણા હિંચા તથા લાંબા પહોળા ટેકરા મળી થએલો હોય તે.

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાંથી નીકળીને નિ ચાણુ જગાપર થઇ મોટી નદી અથવા દરીઆને મળે છે તે.

સમુદ્ર—ખારા પાણીનો ભાગ. આગબોટ વગેરેનો માલ લાવવા લઇ જવાનો ધોરી રસ્તો, કે નદીને મળવાનું ડેકાણું.

મીઠબંદર—મીઠું પકવવાને મુકરર કરેલી જગ્યા.

(હવાખાવાનું ડેકાણું)—જે જગાપર ખારી ને ખુલ્લી હવા હોય તે.

અથવા કુંગરાવાળી જગ્યા કે જ્યાં ચોકખી ને હંડી હવા આવે છે.

તિર્થરથગ—(જનનાં ઠેકાણાં) કે જેનું મહાત્મ્ય ધણે દૂર સુધી જણાતું હોય અને પુષ્કળ જનત્રાણ આવતા હોય તે જગ્યા. ડિલ. મારે આપણી સચના પહેલી ચોપડીના અર્થ માં જુઓ.

ડમ્બેલસની ડિલ.

દરેક રમત ૧૧ સુધી કરાવવી જારે ડમ્બેલસ પહેલાં મકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

હેતુ—છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧૧) (૧) જમણો હાથ ઉંચો. (૨) જમણા હાથની મુઠ્ઠી

માં તરફ લઈ ફેરવીને જમણો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૨) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી માં

તરફથી લઈ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૩) (૧) જમણા હાથ ઉંચો (૨) જમણો હાથ માથા

પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૪) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો (૨) ડાબો હાથ માથા પાછ-

ળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૫) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. (૧) જમણા હાથની મુઠ્ઠી

માં તરફથી લઈ ફેરવી જમણો હાથ ઉંચો રાખવો. (૨)

ડાબા હાથની મુઠ્ઠી માં તરફથી લઈ ફેરવીને ડાબો હાથ

ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૬) બેઉ હાથ ઉંચા રાખવા. ૧) જમણો હાથ માથા

પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. ૨) ડાબો હાથ

માથા પાછળથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૭) બેઉ હાથ ઉંચા. ૧) જમણો હાથ માથા ઉપરથી

મેં તરફથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. (૨) ડાબો હાથ માથા ઉપરથી મેં તરફથી લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો.

રમત ૧૮) ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા મુડીઓ જમીન તરફ,
૨) બેઉ હાથ બગલ આગળ લાવવા કોણીઓ પાછલી તરફ.

રમત ૧૯) ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા મુડીઓ જમીન તરફ
૨) હાથ પાછળ લાંબા મુડીઓ આકાશ તરફ.

રમત ૨૦) બે પગ વચ્ચે એક ટુટનું અંતર રાખવું. ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ પગનાં આંગળા આગળ.

પાઠવાર જોડાક્ષર તથા અધરા શબ્દો.

પરમેશ્વર	વટેમાગુ	ભક્તિ	ધર્મશાળા	પૃથ્વી
અતાવ્યું	આંધ્યું	ચંદ્રમા	સરખ્યાં	ચંદ્ર
ધ્યાન	રહ્યો	પ્રભુ	પર્વ	શ્રાવણ
વસ્ત્ર	ત્રીસ	ચૈત્ર	કાઠયો	દ્રાક્ષ
રસ્તે	મળયો	ચાલ્યાં	પિત્તળ	લક્ષડ
દોસ્ત	ભાગ્યશાળી	ફક્કડ	સળંગડ	પ્રેમ
ગ્રહો	કહ્યું	પૂછ્યું	ત્રણે	મહીના
ઝાલ્યો	વિદ્યા	મસ્તી	પુત્ર	શીખ્યો
વિચાર્યું	ચઢ્યું	પહોંચાડ્યો	માર્યો	જક્કી
અચ્યું	પ્રાણી	અજાણ્યું	સમજાવ્યું	ઉંધ્યા
ફાવ્યો	પહોંચ્યું	માંડ્યું	આણ્યું	પસ્તાચો
મુદ્દલ	ઝિંઝો	કર્યો	પહેર્યો	લીડ્યો

૪૬] બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨. પાંચ આના.

છઠ્ઠી	યતન	ચક્રભિલુ	ચક્રર	કચ્છ
પ્રમાણે	ઠયા	કિલ્લો	ઉદાડ્યો	દલ
મિત્ર	બોલ્યો	જામ્યો	પાળ્યું	અર્ધું
ધાન્ય	ભાંગ્યું	દાડ્યો	દાખ્યો	કલેશ
કદ	ભાંગ્યો	રામચંદ્રજી	શ્રીરામ	કૌશલ્યા
પ્રધાન	જત્ર	કર્પણ	નિદે	ઈચ્છા
વર્ધા	માર્ધા	ગણકાર્યું	સર્વ	વળ્યું
મંગાવ્યા	ગુસ્સો	વિદ્યાર્થીઓ	મૂખ	ભક્ત
ઈચ્છર	નાખ્યું	માર્ધો	પસ્તાઈ	ગાઈ
કેળવ્યો	સ્થેશન	સોંપ્યો	પાળ્યો	નવાડ્યો
ત્રીજાએ	જણાવ્યું	બ્રાહ્મણ	ફેંક્યું	સાંભળ્યો
ચોકળું	જડ્યું	ગુમાવ્યું	ઉચ્ચક્યો	ખુલ્લું
અગાડ્યું	ડયો	નિહાળ્યું	હલાવ્યું	ભુખ્યા
લજવ્યું	વળ્યું	ઝાડ્યું	ભર્યા	ભઢી
રડ્યુંખડ્યું	આપકર્મી	આપકર્મી	પ્રાર્થના	તીર્થ
દુરમન	પરજાવ્યો	છોડ્યું	મધ્યમાં	લરકર
ફેંક્યો	ભેડ્યો	ચર્યો	કુલાવ્યું	હંમેશાં
ભૂલ્યો	ધ્રુજતો	ધ્રુજે	પહેર્યા	સ્ત્રી
જડ્યો	પુકળ	સરજાવ્યાં	સૂચ	પશ્ચિવ
સ્થોય	વનસ્પતિ	પશ્ચિમ	ઉત્તર	માસ્તર
સ્લેટ	વિન્યા	ભુસી	વચ્ચે	શીખ્યો

મુકાબુ	ક્યારડ	વર્ગ	વાળ્યા	લલ્લુ
ધંધરલાલ	ખતાબુ	ખંદોખસ્ત	ઢાકતર	ખેડયું
લક્ષમણ	નિર્દય	છિદ્રો	સિક્કા	અત્તર
ઝિગ્યું	ગુચ્છો	ટકું	ઉત્તમ	અન્ન
કુકર	તત્કાળ	ઉદ્યોગ	વસ્તુ	મીતિ
ટફી	નક્કર	સ્વાદ	છુટી	વત્તા
ખાસ્તો	કરાવ્યાં	ગવૈયા	તિથિ	પખવાડીઆં
સરૈયા	નિશાન	અટકચાળાં	ઓસડવેસડ	શિકારી
અભાગીડિ	વિઆય	ગાંધતો	રિસાળ	ઢાંગ
ભાગ્યે	પાટલુન	અનંત	નિરાધાર	ભૂલથાપ
ટપોટપ	પેંતરા	ખહાદુરી	ગડીઢડા	કુટુંબ
સોહામણી	અગેઠી	ઢીંગલી	સહીઅરો	સંતાપ
વિવાહ	નિંદ	ખેંચતાણ	ખળવંતા	ઝોડઝપટ
માઢળીડિ	ધંતરમંતર	ભાંગીતૂટી	કચરોપુંખે	હુકાળું
સરનામું	રિ.સોટી	મિનિટ	સંદેશો	ઢીમણું
ઢારડું	હિંચાળે	કરજંઢ	નીમણુક	ચીતરામણ
હોશિયાર	ઢકા	કિનારે	ઢાનત	ગાળમરાળ
ચટાપટા	શિખામણ	સંપત	ખૂખસુરત	ખરઢાસ
દુઃખ	ખડખડાટ	દુખળા	સંકટ	પારધી
શીંગડાં	જરદી	ધગધગતી	સિંહ	પિઅર
ઢાંકણે	આચીંતી	રાજપાટ	પ્રમાણે	તડંગધુમ
ચઢાઉ	ઉપરાંત	સાહુકાર	તળાવડી	શેલો
ખંતીલા	અંગુઠીઆં	હુંકડું	જગપતિ	મહિમા

૪૮] બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ

દિશા	કસરતશાળા	આથમણી	હાં	
ખુરસી	નિવ્યાણ	અધિકારી	હુડી	
જંતુ	વિષે	કોથળો	કથરો	
તાંબાકુંડી	ટંકશાળ	તાંબું	ચળકાર	
શિરોઈ	થાળી	લોટા	ખુજળી	
ઝીંઝવો	ધુપેલ	મુંવળી	તમાકુ	
પાંદડાં	સળંગ	સેંકડો	સાતરીઅ.	
ઢબરાં	હળપુણી	ધુસરી	સતોપ	
કોઠે	લોંચ	અથાણું	ચટણી	
પાકટ	વેંત	તાવડા	શિઆળ	
સફેત	ધઉં	રક્ષણ	મધપુડો	
આળસુ	જીવડાં	ચીકટ	ભિખારી	
દાઢ	આંગળાં	નિશાન	ખુણું	
દાખડો	નીમકહલાલ	મુંવાળા	ભુસું	૨.
નાળખંધ	અડીઅલ	ગધેડું	ભૂંકે	પુછા
મુરજ	સાંઠા	સંબંધી	ઠંકડા	ઉદેસી

બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” થોણા બે અ
બીજા ચોપડીનો “ડિક્શન શિક્ષક” બે આ

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ટી. શાહ એન્ડ કો. લ્હા.

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

આગવર્ગની નોટ	૦-૨-૦	છઠ્ઠીના	અર્થ	૦-૬-૦
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	સાતમીના	„	૦-૧૦-૦
ત્રીજીના	૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના	„	૦-૪-૦
ચોથીના	૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના	„	૦-૫-૦
પાંચમીના	૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના	„	૦-૬-૦

અંકસૂચક મુગાક્ષર કિત્તા પણ પાઈ.

ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો જે આના.

મુરત શહેરનો નકશો છપાય છે.

પહેલા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૧ લો. ૦-૩-૦

બીજા ધોરણ માટે પદાર્થપાઠ ભા. ૨ જે. ૦-૫-૦

આગ વરખાવળીની નોટ જે આના.

દિશા શિક્ષણ ૭ પા.

સી. એમ. શાહ-શાહપોર-મુરત.

બીજા ચોર્યાસીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક” જે આના.

બીજા ધોરણ માટે મુરત શહેર ૦ થી ચોર્યાસી તાલુકાના

“ભૂગોળ શિક્ષક” જે આના.

બીજા ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” પાણા જે આના.

મુરત જિલ્લાના નકશો પણ આના.

મુ ત જિલ્લાના “ભૂગોળ શિક્ષક” જે આના.

મુજનાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રમેતરમાળા જે આના

ધોરણવાર “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

કર્તા-છગનલાલ માતીરામ શાહ, શાહપોર-મુરત.

